

Nora Biologiska Förening

Årsskrift 2017

Utter i Hammarbydammen, Hammarby. Här är det stor chans att se utter, framför allt under morgontimmarna vintertid. Ibland har man tur att se en hona med ungar. Det fick Renate Schwencke uppleva och fick bl.a. de här fina fotografierna.

Framsida: Gulringad vedharkrank. Upptäckare Berit Ragné 17.5 Dalsta, Nora. Foto: Anders Carlberg
Baksida: Vinterlandskap vid järnvägsbron Törningsdal, Järleån. Foto: Renate Schwencke.

Innehåll:

Ordföranden har ordet. (<i>Peter Bernövall</i>)	4
Verksamhetsberättelse år 2017.	6
Exkursionsrapporter år 2017.	8
Baltisk daggekåpa i Noratrakten (<i>Lars Asklund</i>)	26
Asknätfjäril <i>Euphydryas maturna</i> – återupptäckt i Bergslagen 1975 (<i>Claes U Eliasson</i>)	32
Nya intressanta svamplokaler (<i>Claes U Eliasson</i>)	35
Växtfynd år 2017 (<i>Kjell Sundkvist</i>)	37
Fågelrapport för Nora kommun 2017 (<i>Roland Thuvander</i>)	41
Ryggradsdjur förutom fåglar i Nora kommun 2017.	52
Småkryp i Nora kommun 2017.	54
NBF:s exkursionsprogram 2018.	57

Nora 2018
Ansvarig utgivare: Peter Bernövall

Ordföranden har ordet

Nu har 75 år av verksamhet avverkats inom Biologiska föreningen, sedan starten 1943. Jag tycker vi kan vara stolta över vad vi åstadkommit genom åren, och som årsskrifterna kan vittna om.

Ett antal ordförande har passerat revy under åren. Det började med folkskolläraren Sven Ringström 1943 – 1946 (som kallades samordnare, men fungerade som en ordförande). Sedan följde: Irma Ljunggren (1947 – 1963 och 1965 -1966), Ragnar Edberg (1964), Lennart Eriksson (1967 – 1976), Åke Ehrenbåge (1977 – 1979), Lillemor Sterner (1980), Berit Ragné (1981 – 1985), Christer Klingberg (1986 – 1989), Roland Thuvander (1990- 1994) och Peter Bernövall (1995 -).

För egen del har jag varit medlem sedan 1960 och suttit i styrelsen sedan 1964. Alltså 54 år i sträck som antingen kassör, sekreterare eller som nu ordförande.

Som säkert några av er sett har speciella trädavverkningar skett vid Bergsäng (gamla järnvägsbanken), Knutsberg och Hagbydammen. Här har Nora kommun plockat bort fr.a. granar, men även några andra träd. Man har sparat sälgar, rönnar, aspar och en del äldre björkar och alar. Många högstubbar har lämnats på vissa områden. Detta för att gynna hackspettar och många andra fågelarter och över huvud taget den biologiska mångfalden, och det tycker jag är mycket positivt.

Många hackspettarter har det svårt i dagens skogar och behöver gynnas på olika sätt. Genom att spara och gynna vissa lövträdsarter kan kanske vitryggig hackspett komma tillbaka och mindre hackspett öka i antal. Jag minns att jag såg vitryggig hackspett i Nora kommun på 1960- 70- och 80-talen och just på lokaler nära vattendrag och med gott om lövträd. De lokaler jag observerade den på var: Bergsäng, Hagbyån, Fibbetorp och Hammarby – Järleån. Arten föredrar att häcka i skogar som består av en stor del lövträd, även om den kan söka föda i döda granar och tallar.

Vitryggig hackspett (som är något större än större hackspett) fanns spridd i många områden i Sverige på 1800-talet (men ”sporadisk” som Sven Nilsson uttrycker det i sin bok *Skandinavisk fauna: foglarna, 3 uppl., 1858*). Bestånden splittrades upp allt mer under 1900-talet och nu är den nästan försvunnen som häckfågel och riskerar att möta samma öde som mellanspetten som försvann helt som häckfågel i Sverige för cirka 40 år sedan.

Försök har gjorts att plantera ut vitryggig hackspett, men det har hittills inte varit särskilt framgångsrikt. Enstaka individer dyker ibland upp, som det exemplar som sedan i höstas vistats i Garphyttans nationalpark.

Som det framgår av verksamhetsberättelsen har det under 2017 tillkommit ett antal nya naturreservat i Nora kommun. Till ett av dessa, Siksandshöjden, anordnar föreningen en exkursion under 2018.

Vena hage i Vikers socken har också, mycket glädjande, blivit naturreservat. Reservatet ligger nära Venakärrets (även det skyddat) östra ände och är 16 ha stort. Det rör sig om kalkrika kulturmarker som brukats kontinuerligt sedan medeltiden. Från att i början varit slåttermarker, blev det beteshagar under 1800-talet och är så fortfarande. Här finns det en rad rödlistade arter, framför att sällsynta ängssvampar, men även hotade växter. Nu ska man öka betetrycket för att gynna ängsfloran ytterligare och rädda kvar de arter som finns där. Botanisten och tidigare medlemmen i vår förenings styrelse Per Erik Persson är uppvuxen på gården i Vena, som hagen hör till. Som barn strövade han mycket i hagmarken och där väcktes hans intresse för botanik och natur över huvud taget när han såg alla de vackra blommor som prydde de öppna hagmarkerna.

Föreningen har haft exkursioner till Vena hage vid några tillfällen, senast 2015. Ni kan i vår årsskrift 2015 läsa om och se bilder på en del av de spännande svamparter vi fann då. (Se Årsskrift 2015, Nora Biologiska Förening, sid 20-21). 2019 bör det vara dags för en ny exkursion till Vena hage!!

Peter på årets upplandsexkursion. Foto Claes U. Eliasson

Nora i februari 2018

Peter Bernövall, ordförande

Verksamhetsberättelse 2017

Föreningens 75:e verksamhetsår

Ordförande:	Peter Bernövall
Vice ordförande:	Roland Thuvander
Kassör:	Lisbeth Uhr
Sekreterare:	Lotta Persdotter Andersson
Övriga ledamöter:	Karin Berg, Lovisa Nilsson, Renate Schwencke
Suppleanter:	Claes Eliasson, Kajsa Grebäck
Revisorer:	Annika Carlsson, Bertil Sundberg

Arbetsutskottet har bestått av: ordförande, vice ordförande och kassör.

Medlemmar

Föreningen hade 185 medlemmar vid årets slut. En viss ökning under året.

Styrelsesammanträden

Styrelsen har hållit 5 protokollförda sammanträden under året.

Program

Årsmöte hölls den 2 april. Magnus Friberg, Örebro berättade om naturen på Trinidad och Tobago och visade fantastiskt fina och intressanta färgbilder.

Samtliga 11 planerade exkursioner kunde genomföras. (Se särskild redogörelse.)

Föreningens hemsida

Föreningens hemsida, med adressen www.norabf.se, sköts av Bertil Sundberg och facebooksidan av Lovisa Nilsson.

Naturvårdsfrågor

Fibbetorpsreservatet har skötts som tidigare och några potentiellt ”farliga” träd har tagits ner.

Föreningen har tillsammans med Naturskyddsföreningen i Nora yttrat sig över Nora kommuns förslag till översiktsplan.

Nora kommun anordnade ett möte om problemet med kajor i stadens centrum. Ordföranden i föreningen deltog som sakkunnig.

Roland Thuvander och Peter Bernövall har deltagit i diskussioner med den grupp i Järle som vill bevara dammen vid Järle kvarn i nuvarande skick.

Föreningen har deltagit i Länsstyrelsens informationer om eventuella planer på vindkraftverk i eller i närheten av kommunen.

Föreningen har kunnat yttra sin över nya reservat i kommunen. Det gäller Vena hage i Vikers socken, Siksandshöjden på gränsen mellan Hällefors och Nora kommuner, Bondabrobäcken i Vikers socken, Utterbäcken på gränsen mellan Nora socken och Lindesbergs kommun och Björkbäcksbacken som ansluter till Reservatet Limberget i Järnboås socken.

Västerås stift har informerat om skötseln av sina skogar och om att ett kyrkoreservat troligen avsätts i närheten av vår kommun.

Ekonomi

Årets överskott blev 7.084 kr (holkförsäljningen bidrar en hel del till detta) och de sammanlagda tillgångarna uppgick vid årsskiftet till 113.283 kr (inklusive reserverade medel för en eventuell bokutgivning). Medlemsavgiften har varit oförändrad de senaste åren.

Nora i februari 2018

Peter Bernövall, ordförande

Vallhumla under Harsprängsledningen nära Nora golfbana 25.8

Exkursioner 2017

Ugglelyssning

den 23 Mars

Vi var 16 förväntansfulla fågelentusiaster som möttes vid Nora Torg och klockan är strax 18.00. Det är fortfarande ljust och vi har några minusgrader! Exkursionsledaren Peter Bernövall berättar lite om kvällen och att vi vidare ska förflytta oss ut till Kajsa i Klackalerberg.

När vi ankommer, välkomnar Kajsa och hennes man oss på trappan. Hon berättar lite om att hon har hört Ugglan under flera kvällar. Så nu hoppas vi så klart på en ny Lyckad kväll!!

Ugglespaning Foto: Kajsa Grebäck. Kattuggla fotograferad av Renate Schwencke vid senare tillfälle.

Vi samlar ihop oss och går en liten bit upp i skogen, förväntansfulla och med stor spänning.

Vi lyssnar, tittar, småpratar. Samtidigt som Peter försöker att ”locka” fram med ett ”.....hoho....” men utan något svar eller reaktion.

Nej, Ugglan ville inte visa sin närvaro!

När klockan närmande sig 20.00 och Ugglan ännu inte hade gett något ”tecken” ifrån sig, beslöt vi oss för att dra oss vidare till Håkansbodaberget.

Så samlingen vid Kajsas hus, tog Peter ett sista försök att locka till sig Ugglan.

Plötsligen såg vi (tyvärr inte alla) att någon stor skugga kom mot oss, ännu i den lite ljusa kvällshimlen. Nuddade Peters huvud och flög vidare in i den mörka skogen. Wow, det var en Ugglan. Som kanske uppskattade Peters rop.....eller inte!!

Genom mörka skogen, kom vi till slut fram till platsen där vi skulle grilla och fika. Vi alla hjälptes åt och fick en fin eldstad. Vi hade en fantastisk vacker, kall och stjärnklar kväll/natt och mycket nöjda. Även om Ugglan inte ville visade sig!

// Renate Schwencke

Saxen 27 april

En vårkväll i april vid sjön Saxens strand. Många borde känna sig lockade att följa med på en sådan utflykt, men inte denna gång. Det fanns dock starka skäl till detta!

Regnet hade strilat ned hela dagen och temperaturen låg under 10 plusgrader fram mot kvällen

Detta till trots kom 6 personer till detta evenemang, varav 3 barn. När vi kom till stranden och gjort upp en brasa upphörde regnet och kvällen fylldes faktiskt av fina naturupplevelser.

Tre sångsvanar var inblandade i revirstrider, lät ljudligt och jagade varandra, samtidigt som tre smålommar och en storlom låg och dök efter fisk. Tranor hördes från området söder om sjön.

Trots kylan kunde vi höra fågelsång eller spellåten från: gröngöling, spillkråka, ringduva, gärdsmyg, järnsparv, taltrast, rödvingetrast, kungsfågel och rödhake. En flock om 50 flyttande ringduvor flög över sjön. Mindre korsnäbbar flög över oss och större korsnäbbar satt i några tallar vid stranden. Totalt kunde vi notera 23 fågelarter.

Barnen stortrivdes i kvällningen med korvgrillning, naturupplevelser och lek vid stranden och bland bergknallarna.

// Peter Bernövall

Meshattbäcken och Håkansbodaberget 11.5

Först började vi exkursionen vid Meshattbäcken. Ett nytt reservat som följer bäcken uppströms från Håkansbodasjön och ca två kilometer mot norr. Området är avsatt för att förbättra möjligheterna för öring och flodpärlmussla. Trots att vi (13 deltagare), letade intensivt såg vi ingen av arterna.

Bäcken rinner lugnt och fint med en botten av grus och små stenar. Mitt på sträckan, där det är ett sankare parti, har någon för länge sedan rätat bäcken men den har samma fina botten även på den sträckan. Gärdsmyg och andra vanligare fåglar sågs.

Inte ens föreningens ordförare kunde hitta några musslor. Foto Roland Thuvander.

Kvällen avslutades med en vandring i Håkansboda-reservatet. En sen kvällsfika intogs vid den fina utsikten över Håkansbodasjön, där en storlom sakta födosökte.

//Roland Thuvander

Kvismaren 17.5

Vi började denna kvällsexkursion till Kvismaren med att göra ett stopp vid Kilsgårdsåkrarna strax öster om Kilsgården. På ett grönt fält rastade ett femtiotal brushanar tillsammans med 25 ljunpipare och 14 fjällpipare. Det var gott om tornseglare i luften.

Sedan fortsatte vi till plattformen vid Löten. Där har man förutom god överblick på Löten också Rysjön inom kikaransänd. Ett antal vadare, bl.a. kärr-, mo-, skog-, och gluttsnäppa sågs. Över Rysjön jagade ca 15 dvärgmåsar och ett tiotal svarttärnor. Rödröm och näktergal hördes också.

Som avslutning åkte vi till Åslaholmen där två lärkfalkar jagade fint i kvällsljuset. Några skäggmesar hördes från vassen.

Några av oss stannade på hemvägen till vid Södra Näsbytornet vid Oset och där hördes en dubbelbeckasin spela.

//Roland Thuvander

Åsbojsjön runt 21 maj

Efter en kall och torr vår hade det varit några varma dagar och nätter. Häggen blommade nu för fullt och allt var fantastiskt grönt. Denna morgon var dock ganska kall. Endast sju grader varmt. Vinden var mycket svag och himlen var full av moln, som gjorde att temperaturen steg som mest till tolv grader.

Vi var sex personer som tog oss runt Åsbojsjön. Detta med snigelfart då hela exkursionen tog över fyra timmar.

Start som vanligt på torget i Nora. En liten tur ner till Norasjön gav inte så mycket. Några storskrakar, skorrande skäggdoppingar och en förbiflygande vitkindad gås. Kanske var det samma individ som vi senare såg flyga förbi oss vid våtmarken i Södra Ås.

På väg genom Nora observerade vi bland annat flygande gråhäger, sjungande rödstjärt och ärtsångare samt stenknäck. Vattenföringen i Hagbyån var ovanligt lågt, så någon försärla lyckades vi inte se. I Fibbetorp flög två stjärtmesar över vägen. Järnsparvar och Gärdsmygar sjöng för fullt. Första längre stoppet blev vid Åsbojsjöns badplats. Renate upptäckte en buskskvätta och Camilla hörde göken i väster. Två småskrakar låg på en stock alldeles vid strandlinjen. Två storlommar kom antagligen från Vikern och gick ner för landning i Åsbojsjön. Nästa långa stopp blev i Södra Ås där en silltrut sträckte norrut. Ett tornfalkpar skrek från sitt bo i en gran och en fiskgjuse födosökte i åmynningen, där också den bruna kärrhöken höll till. Årets första törnskata, en hona, visade sig fint tillsammans med stenskvättor, buskskvättor och sävsparvar. Även en vattenrall hördes kort.

Över Gyttorps reningsdamm jagade en stor flock bestående av tornseglare, ladusvalor ett tiotal hussvalor och några backsvalor. Endast ett par vigg verkade ligga i dammen. Det brukar vara betydligt fler. I strandskogen ”tiade” två mindre hackspettar.

Vid vattenskidklubben varnade drillsnäpporna. De hade säkert bon i närheten. Från berghällen kunde vi se kretsande ormvråkar och korpar. Härmsångare och gransångare sjöng intensivt.

Sista stoppet gjorde vi i Knutsberg. Där kunde vi se och höra flera grå flugsnappare, stenknäck, gröngöling och som sista art upptäckte ”Per-Magnus en kretsande sparvhök.

Sammanlagt såg eller hörde vi hela 89 olika fågelarter plus sex däggdjur.

Bland de fåglar vi saknade är framför allt alla jordbruks- och våtmarksfåglar. Vi saknade bl.a. sångsvan, tofsvipa, grönbena, gulärta, ängsfiolärka och gulsparr. Annars hade vi tur med många andra arter. Silltrut blev helt ny för ”Åsbojsjön runt”. Vitkindad gås, storskarv, sparvhök, tornfalk och backsvala hör till arter vi inte sett så många under de år vi cyklat runt Åsbojsjön.

Följande 89 fågelarter observerades: grågås, vitkindad gås, kanadagås, kricka, gräsand, kricka, vigg, knipa, småskrake, storskrake, fasan, smålom, storlom, skäggdopping, storskarv, gråhäger, brun kärrhök, sparvhök, ormvråk, fiskgjuse, tornfalk, vattenrall, sothöna, trana,

enkelbeckasin, drillsnäppa, skogssnäppa, skrattnås, fiskmås, silltrut, gråtrut, fisktärna, tamduva, ringduva, gök, tornseglare, gröngöling, mindre hackspett, större hackspett, sånglärka, backsvala, hussvala, ladusvala, trädpiplärka, sädesärla, gårdsmyg, järnsparv, rödhake, rösttjärt, buskskvätta, stenskvätta, koltrast, björktrast, taltrast, rödvingetrast, dubbeltrast, sävsångare, rörsångare, härmsångare, ärtsångare, törnsångare, trädgårdssångare, svarthätta, grönsångare, gransångare, lövsångare, kungsfågel, grå flugsnappare, svartvit flugsnappare, stjärtmes, blåmes, talgoxe, entita, nötväcka, trädkrypare, törnskata, skata, kaja, kråka, korp, stare, gråsparv, pilfink, bofink, grönfink, steglits, grönsiska, stenknäck och sävsparv.

Dessutom såg vi bäver, rödräv, älg, rådjur, fälthare och ekorre.

// Anders Carlberg

Venakärret 3 juni

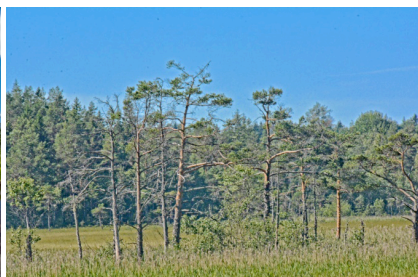
Ingången till Venakärret från Älvhyttan

Foto: Leif Broms

Exkursionen företogs i samarrangemang med Naturskyddsföreningen i Nora och Vikers hembygdsförening. Inte mindre än 24 personer slöt upp denna mulna dag vid missionshuset i Älvhyttan. Ängsområdet bakom huset är numera instängslat och betas av nötkreatur. Sedan kärret blev naturreservat har en hel del åtgärder vidtagits för att öka tillgängligheten i form av utglesning av trädsikt och anläggandet av grindar och spänger. En nyanlagd stig leder norr om kärret till en observationsplats för framför allt fåglar.

Venakärret. Ett blötare parti och tallar ute i kärret.

Foton: Leif Broms.

Vid åmynningen kunde bl.a. ryskt myskgräs, bunkestarr och ängsruta studeras. Bland fåglar kan anmärkas brun kärrhök, enkelbeckasin, skogssnäppa, försärla, härmsångare, buskskvätta, grå flugsnappare, törnskata m.fl. Bland fjärilar sågs ett ex. av rutig buskmätare. Vi kunde också med hjälp av alsocklarna se att vattenståndet i Venaån var ovanligt lågt.

Vidare ut på det öppna kärrpartiet där ett ex. av ängsnycklar hade slagit ut medan kärrknipproten fortfarande var i knopp. Gräsull och tagelstarr förtjänar också att anmärkas. Därefter in i strandskogen norr om kärret. Ett dike var helt översållat av äkta förgätmigej och det ovanliga gräset strimgröe förekom ställvis rikligt i diken och gläntor. Vidare noterades två ex. av mossviol samt bäckbräsmå och nästrot.

Efter en kortare paus vid observationsplatsen tillbaka till bilarna för vidare färd upp till blomsterängen. Här sågs bl.a. vitstreckad fältmätare och den lilla mycket ovanliga svinrotsvecklaren.

Svinrotsvecklare. En riktig raritet som finns i reservatet. Foto: Anders Carlberg

Naturligtvis kunde vi beundra utslagen guckusko samt ganska rikligt med majvivor. Kattfoten förtjänar också att nämnas då den tenderar att bli alltmer

ovanlig. Bland fåglar kan anmärkas gök, gärdsmyg och rödvingetrast.

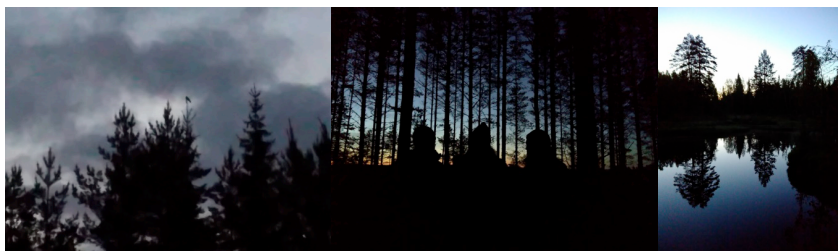
// Kjell Sundkvist

Nittälvsdalen 5 – 6 juni

Till ödemarkerna i Nittälvsdalen väster om Kopparberg gjorde vi en nattexpedition för att om möjligt uppleva nattskärrans spel. Vid halvtiotiden på kvällen nådde vi fram till Dansarbacken där Nittälven ringlar sig fram genom landskapet rikt på myrar, mossar och småsjöar. Under vår promenad ut på öppnare marker av myrar och en del hyggen bjöds vi på spelflygande morkullor och gökar som gol frekvent.

Efter att ha tagit en paus och gjort upp en eld för korvgrillning och lite värme i det tilltagande mörkret fortsatte vi vid halvtolvtiden till Rödmyren. Från tolvtiden och fram till klockan halvtvå stod vi i myrkanten och njöt av en sagolik stämning i den vindstilla natten. Tranor ropade från flera håll och orrar hördes spela någonstans på myren. En kricka hördes varna ganska nära, men gick inte att upptäcka i halvmörkret vid midnatt.

Ingen nattskärra hade vi hört och något frusna började vi tänka på hemfärden, men vi gjorde ytterligare ett försök och stannade vi tvåtiden i närheten av Kaggaberget, och där, så snart vi klivit ur bilarna, hördes det intensiva surrandet från en nattskärras ”spinnrock”. Sedan kunde vi se den mot natthimlen, som börjat ljusna något. Den, och ytterligare en nattskärra, kom flygande och klappade ihop vingarna på några meters avstånd över våra huvuden. En av skärrorna satt sedan i en grantopp och spelade för att så plötsligt flyga iväg lät då höra ett märkligt klingande kontaktläte. I bakgrunden sjöng en rödstjärt sin enkla, men vackra, visa.

Till vänster: Nattskärra i grantopp i gryningsljus.

Samtliga foton Kajsa Grebäck.

Mycket tillfreds med att vi inte gav upp våra försök kunde vi klockan fyra på morgonen anlända hem till Nora och möttes även där av en sjungande rödstjärt.

// Peter Bernövall

I Roslagens famn under tre dagar, 30 juni-2 juli

Utflykten till norra Roslagen och Dalälvsmynningen var i våra förväntningar redan från början grumlad genom SMHI:s upprepade rapporter om att ett massivt lågtryck var på väg söderifrån. De hade utlovat ihållande regn under alla tre dagarna. Vi var därför alla utrustade med stövlar, regnkläder och paraplyer. Resan gick i två bilar och chaufförerna valde från Uppsala olika vägar mot Östhammar där mnemosynefjäril *Parnassius mnemosyne* var vårt främsta mål. Peter, Claes och Berit blev fördröjda av en trafikolycka längs den delen av motorvägen norrut som Peter valt som lämpligast före avfart i riktning mot Östhammar. Vi blickade oroligt mot söder där molnfronten tydligt närmade sig. Vi susade sedan polisen slussat förbi oss på i snabbast tänkbara fart för att hinna ut till kusten och mnemosynefjärilen innan regnet skulle börja. Vi susade förbi ett fält i skogen med ett femtiotal betande bisonoxar, en oväntad syn, men här fanns ingen tid att stanna till. Den andra bilen med Lotta, Hans och Anna var ju redan framme i Östhammar. Trots att det var förbi lunchdags hastade vi vidare på små snirkliga vägar österut mot Långalma för att inte missa chansen att få se mnemosynefjärilen flyga. Att i regnväder försöka hitta den i det högvuxna gräset på strandängarna bedömdes som omöjligt. Turligt nog sken solen ännu då vi letat oss fram till lokalen där Claes en gång varit och gjort insamling av ägg från mnemosynefjärilens honor för att ta fram en lämplig uppfödningmodell åt Norrtälje naturvårdsfond (med tillstånd från länsstyrelsen).

Mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*) vid Långalma. Foto: Claes U. Eliasson

I frisk vind vandrar vi ut i en större beteshage och det tog inte lång stund innan vi fick se den första mnemosynefjärilen elegant komma flygande med loja vingslag, ömsom seglande i motvinden ganska lågt över gräset. Längre in i hagen mellan vindskyddande, trädklädda bergknallar påträffar vi flera individer.

Några var ordentligt slitna med fransiga vingkanter, medan andra var mer intakta trots att det var i slutet av flygperioden. Den kyliga våren och en försommar med förhärskande nordliga och nordöstliga vindar över ett nerkylt hav hade gjort att artens kläckning fördröjts två veckor. Vi fick se både hanen med sin svarta, ljust ulliga bakkropp och honan med blank, gul och svart bakkropp. Vingarna är vita med sparsam svart teckning och naturligt genomskinliga i framvingarnas ytterkanter. Den är mindre än sin närmaste släkting hos oss – apollofjärilen, men trots det en av våra större dagfjärilar.

I vår tid är artens populationer starkt minskande pga. Jordbrukets modernisering där mindre lönsamma betes- och slättermarker planterats med gran eller tillåtit växa igen. I den nationella rödlistan rankas arten som starkt hotad (EN). Vi uppmärksammade på platsen också det högvuxna gräset långsvingel och detta fick vi sedan nöjet att stöta på vid ytterligare ett par tillfällen då det är något av en specialitet för Roslagsnaturen. Nöjda återvänder vi till Östhammar för en välbehövlig middag innan det är dags att åka och besiktiga de bokade stugorna i Rullsand. Där blev samtliga glatt överraskade att vi bodde helt nära stranden. Stugorna var helt nybyggda på området som tidigare varit naturistcamping. I kvällningen tar vi en promenad i den nedgående solens sken längs stranden ut på norra sidan av Billudden, som är änden av Uppsalaåsen. Det fanns många spännande växtarter här som vi inte var vana vid från Bergslagen. I den sandiga inre delen av Billudden noterade vi rikligt av hundtunga ihop med ängsruta och hampflockel. Längre ut, på klappersten och grus, växte bl.a. strandglim, vejde och den växt som för några blev första observationen i livet, strandloka.

Strandloka (*Ligusticum scoticum*) och havtornsticka (*Phellinus hippophaecola*) vid Billudden.

Foton: Claes U. Eliasson

Mellan skog och havsstrand breder havtorn ut sig i ett brett avsnitt som vore närmast ogenomträngligt om man inte huggit sig fram och anlagt små gångstigar. På en havtorn intill en stig noterade Claes sin första havtornsticka under sista morgonen. Peter uppskattade mycket den omväxlande fågelfaunan med bl.a. skrântärna, silvertärna, större och mindre strandpipare, gluttsnäppor och massor av storskarvar. En av morgnarna hade han turen att få se en liten grupp av dvärgmåsar. Trots en övervägande sval sommar inbjöd havet till bad och

vattnet i den långgrunda viken var överraskande varmt genom att vinden pressat in uppvärmt ytvatten från nordost. Det var också denna vind som höll tillbaka det lågtryck som SMHI hade varnat för och som skulle gjort vår utflykt mindre angenäm.

Billudden och Rullsand mot Billudden.

Foton: Claes U. Eliasson

Den andra dagen vaknar vi upp till ännu en solig vacker dag. De ursprungliga planerna kunde därför genomföras och vi struntar i reservplanen att leta efter stor låsbräken vid Marma skjutfält. Börjar med att besöka Rotskär, en ö i Dalälven förbunden med en bro från Skutskär samhälle. Östra delen av Rotskär är ett villasamhälle, men övriga delar bjuder ännu på upplevelser av en betagande natur. Intill Dalälvens huvudfärra finns en liten äng som sköts ideellt genom årlig sen slåtter. Berit hade aldrig förut sett backklöver vara så dominerande som här. Fläckvis blommade också solvända och backglim. Spenört började vi nu bli vana att se. Vi följde sedan den branta älvbrinken till den spetsiga udden i söder. Stigens solbakade tallbarr avger en angenäm doft. Vi enades om att den ”somriga doften” gav associationer till barndom och barfotaspring. I skredytor mot älven har Claes tidigare sett bon av kungsfiskare. Nu hade vårfloden gått hårt åt östsidan av Rotskär och på flera ställen hade grova tallar stupat nedför slänten. Den utlovade platsen för kungsfiskarens bo var oigenkännlig genom att ett större skred nu rivit ned en ansemlig bit av brinken ända fram till gångstigen.

Sandbrink vid Rotskär Foto: Lotta Persdotter Andersson

En ny svensk fjärilsart som upptäcktes på Rotskär för tio år sedan gav

tidningsrubriker. Den har det fantasieggande namnet vampyrfly *Calyptra thalictri*. Arter i samma släkte, men utbredda i Centralasien är nämligen kända för att kunna punktera ytliga blodkärl och dricka blod. Förekomsten på Rotskär är fortfarande den enda kända svenska. Fjärilen förekommer på en större äng i norr mellan villorna som vi inte besökte. Där lägger den sina ägg på backruta som växer rikligt på en torrare yta mitt i ängen. Fjärilarna flyger enbart nattetid, under några veckor runt månadsskiftet juli-augusti.

Vampyrfly (*Calyptra thalictri*). Rotskär. Bilden tagen senare på sommaren av Claes U. Eliasson

Vårt andra utflyktsmål denna andra dag var det isolerade Båtforstorpet i kanten av det omfattande översvämningsområdet en mil uppströms Älvkarleby kraftstation. Här har ursprunglig ekskog sin nordgräns. De låglänta områdena längs denna del av Dalälven har sannolikt alltid varit starkt påverkade av våröversvämnningar, långt innan kraftverksdammarna anlades. Barrskog dominerar, men på de mest låglänta markytorna mellan myriader av små moränholmar härdar de mindre översvämningskänsliga arterna av lövträd ut. Eken var mer utbredd tidigare innan man genom anläggandet av kraftverksdammar uppströms Dalälven hejdade den brutala vårfloedens kraft. Idag försöker man att restaurera en del av områdena med gamla ekar runt Båtfors och att återinföra den starkt hotade (EN) arten bredbandad ekbarkbock *Plagionotus detritus*. Vi fick inte se denna art, bara ekstockar med artens kläckhåll ur barken. Berit tittade på anslaget uppsatt på en hög stockar täckta av kycklingnät och undrade: Är inte hålen i nätet väl stora för att hålla kvar skalbaggar? Bilden av skalbaggen på anslaget var nämligen större än naturlig storlek. Vi förklarar att, trots att vitryggig hackspett är en kritiskt hotad (CR) art

(snäppet värre än EN) vill de inte att denna fågel skall hacka ut larver och puppor av ekbarkbocken, därför skyddas ekstockarna med detta nät. Området är nämligen också utsättningsplats för vitryggar. Båda arterna föds upp på Nordens ark. Vi kunde trots allt glädja oss åt årets första aspfjäril på Båtförstorpet's laduvägg och många andra dagfjärilsarter, bl.a. klöverblåvinge i parning. Claes visar på ett par stycken av den sällsynta arten ädelguldbagge *Gnorimus nobilis* som satt i kirskaalblommor. Dess larver utvecklas i mulmen inuti hålträd av olika lövträd, här sannolikt ek. Detta är artens absoluta nordgräns och den är rödlistad (NT). Vi fick också se rikligt av lunglav (NT) på stammar av levande ek. Båtförstorpet som förvaltas av Upplandsstiftelsen ligger väl skyddat vid änden av en dubbelt bommad väg för att minska störningen från människor.

Ädelguldbagge (*Gnorimus nobilis*) och klöverblåvinge (*Glaucopsyche alexis*).Foton: Claes U. Eliasson

Vår tredje och sista dags utflykt tog oss söderut. Före det hade Peter förstås varit ut och kollat in fågelfaunan. Han fick se en havsörn flyga med en stor braxen som tappades vid attacken från trutar. Sammanlagt noterades 62 fågelarter under vistelsen i Rullsand. Han kom upprörd tillbaka och letade i stugan reda på en sax. Över restaurangens uteservering hängde nämligen en skrattnås fast i de nylontrådar som avsåg att vara avskräckande på snyltande fåglar. Då vi kom tillbaka hade dock någon redan varit där och skurit av nylontråden. Det var ändå tur att vi gick tillbaka för i upphetsningen hade Peter lagt ifrån sig sin dyrgrip – kikaren. Skrattnåsen hade tackat honom genom ett kraftigt bett med näbben. Han var dock inte mer illa skadad än att han kunde ratta bilen vidare söderut. Precis då vi lämnar Rullsand observerar båda chaufförerna från bilarna en ovanlig fågel som flög upp från vägbanan. Peter kände igen den som en turturduva.

Strax norr om Hallstavik, i den lilla byn Västernäs, bor fjärilsmannen Jan-Olov Björklund, en nära kollega till Claes i arbetet med asknätfjäril. Under tio år har Janne på sin gård ägnat sig åt att restaurera ett stycke ålderdomligt jordbrukslandskap med beteshagar omfattande både ängs- och skogsmark.

Bl.a. blodnäva och natt och dag, Västernäs samt tulkört, Västernäs. Foton: Lotta Persdotter Andersson

Ängarna ligger som oregelbundna fragment av prunkande grönska mellan magrare och skogklädda klippmarker. Allt detta har ju en gång varit havsbotten och moränen har därför omfördelats av havets vågor. Under istiden förde isen med sig rikligt av kalkstensmaterial från det stora område med silurkalk som nu befinner sig under Bottenhavet. Kalkstenen deponerades av isen lite ojämnt över havsbottenarna, men i Västernäs indikerar florán en påtaglig kalkpåverkan. Ängarna slås och efterbetas. Skogsbetet består av olika hägn mellan vilka kossorna flyttas för att betetrycket skall vara på en lämplig nivå för växtligheten.

Jan-Olov Björklund visar en av sina ängar i Västernäs, Häverö socken.
Foto: Claes U. Eliasson

Janne tar oss runt och vi får se olika ytor där växtarter som spenört, kungsmynta, ängsskära och natt och dag dominerar. Fläckvis finns det också solvända, backglim och krissla. Under våren blommar adam och eva på flera ytor. Han har också några ytor där den rödlistade arten hällebräcka (VU) trivs. I den betade skogsmarken är svampfloran rik. Detta noterades särskilt 2016 under en kurs för länsstyrelsetjänstemän från hela landet ledd av Johan Nitare. Vi blev dock mättade på intryck genom de öppnare markerna och sparade svamparna till en annan gång. En liten rödlistad mätare fick vi dock se då vi gick över torra hållmarker med bergsyra i springorna. Purpurmätare (NT) är inte stor, men vackert färgad, ungefär som senap och ketchup föreslog Anna. För de flesta väntade nu hemresan medan Claes stannade för att träffa den andre fjärilsmannen i byn. Clas Källander kallas så i boken "Fjärilsmannen" av Peder Edvinsson och Bobo Olsson. Även Peder har sedan ett år ett hus i byn och är nu del av dagligt umgänge med fjärilsspecialisterna. Det skall bli intressant att följa planerna med att anlägga en liten fågelsjö i det utdikade s.k. Träsket. Västernäs lockar till flera återbesök.

//Claes U. Eliasson

Alntorps storskog 20 augusti

Alntorps storskog är ett nybildat naturreservat på 45 ha nordost om Nora golfbana. Området består av gammal barrskog som till större delen ej påverkats av skogsbruk under de senaste 50 åren. Tidigare ägare är Kerstin Svenning. Vi var 9 personer med olika specialkunskaper.

Ett fint knärotsbestånd hittades under exkursionen. Foto till vänster: Roland Thuvander

Bland andra var Herbert Kaufmann med som är mycket svampkunnig och det resulterade i fynd av de hotade svamparterna svart taggsvamp och skumticka, samt fynd av 9 svamparter ej tidigare noterade i Artportalen för Nora kommun. Av fåglar sågs de flesta mesarterna samt en tjäderhöna med fyra kycklingar.

// Roland Thuvander

Svampexkursion till Näsmarkerna 9 september

Under ledning av Herbert Kaufmann samlades vi åter för en sedvanlig svampsafari. Denna gång var målet naturreservatet Näsmarkerna som nu åter betas extensivt av nötkreatur. Just därför hade Herbert besökt området dagen innan för att se ut områden där svamparna inte var avbetade. Vi var en grupp om 13 personer från ÖLBS, Naturskyddsföreningen och Nora biologiska förening som sammanstrålade på södra parkeringen vid Sjöändan. Kossorna var nu i det södra hägnet så vi förflyttade oss till nästa hägn norrut och sökte igenom den östra, lägre sluttningen av Tullportaberget. Skogsbetet infördes 2010 för att gynna den tidigare mycket rika svampfloran i Näsmarkerna. Mikael Jeppson har i en länsstyrelserapport (2016) sammanställt kunskapen om svamparna i Näsmarkerna fram till och med juni 2015. Jag skriver därför ett årtal för senast tidigare notering i hans rapport bakom de svamparter som särskilt omnämns och inte återfunnits under senare år. Jag har också kollat varje arts noteringar i Artportalen för åren efter 2014.

Pulverticka (*Postia ptychogaster*) blek fingersvamp (*Ramaria pallida*) samt raggtaggsvamp (*Hydnellum mirabile*).

Foton: Claes U. Eliasson

Själv hoppade jag på kryckor och nöjde mig därför med kortare besök inne i själva skogen. Sevärtheter som flattoppad klubbsvamp och brandticka fanns dock att se helt nära vägens västra sida. Den senare verkar vara en nykomling i södra delen av Nora kommun. Dess skarpt orange färg borde göra att den inte med lätthet förbisets. Att antalet vindfällen av gran ökat har säkert gynnat dess etablering. Inte långt från granlågan med brandticka fanns på västra sidan av en grov tall en liten grupp svartvit taggsvamp (1984) och även skarp dropptaggsvamp (1977). Den senare påträffades av andra på fler platser. Mitt i vägbanan stod den vackra spärnfjällskivling. Owe Nilsson plockade ett blad av en större ormbunksart och förevisade medan vi gick dagens mest kryptiska art – bräskenskorpa. Åter inne i skogen ropade jag till mig Herbert med gruppen då jag på en grov granhögstubbe fått se en vit luddig svamp jag aldrig sett förr. Anders Carlberg kunde i Rymans bok hitta dess namn – pulverticka. Denna art tycks inte tidigare ha noterats i Näsmarkerna. På samma stubbe fanns bävermussling och vid dess fot en barrviolspindling. Berit Ragné plockade med sig ett par perfekta, sammetslena exemplar av barrviolspindling från en annan yta som senare framvisades efter vår lunch ca en timme efter att vi startade. Det gick då

ett sus genom åskådargruppen. Efter lunchen beställde Herbert fram svamparna till bordet gruppvis ur korgar och plastpåsar och berättade om gruppens gemensamma karaktärer. Nu visade det sig att flera lite ovanligare svamparter påträffats, bl.a. svart taggsvamp (1999), gul taggsvamp (2007 enstaka), grangräticka (1999) och violgubbe. De flesta ville lukta på kryddspindling och doftvaxskivling. Sopparna var sparsamma just nu, men vi fick se fina exemplar av sammetssopp och tegelsopp.

Flattoppad klubbsvamp, kryddspindling och glansrika var tre arter som Herbert visade. Foto: Anders Carlberg

Ungefär hälften av gruppen blev kvar för en andra svampsafari. Vi förflyttade oss nu längre norrut och gick ända fram till den blockrika foten av Tullportaberget där det växer lind. I en torrare backe med tall längs vägen hittade vi nu slät taggsvamp som nästan är något av en karaktärsart för Näsmarkerna med minst åtta mycel noterade av Mikael Jeppson. Närmare berget fanns gul taggsvamp på två åtskilda ytor med två meter långa band av fruktkroppar. Här påträffade vi också vad Herbert bedömde var en blek fingersvamp. De som var på jakt efter matsvamp blev här inte lottlösa då både trattkantareller och rödgul trumpetsvamp stod gruppvis i mossan. Då vi återvänt till bilarna kom Lotta Sörman stolt och förevisade ett foto i telefonen av raggtaggsvamp (1981) som hon visste var klassad som starkt hotad i rödlistan. Nu var det några som absolut ville bli med tillbaka dit och efter en halvtimme hade de återfunnit platsen för den välkamouflerade svampen och plockat med sig ett belägg som Herbert tog till vara. Den kommer att få kollektnummer HK17041 och överlämnas till Naturhistoriska riksmuseet. Några av de särskilt omnämnda arterna ovan har Herbert noterat tidigare i september 2017. Dessa är grangräticka, svart taggsvamp och skarp taggsvamp. Det blev en ansevärd mängd av rödlistade arter och initiativet till att återskapa skogsbetesbruket i naturreservatet och omgivande skogar på Sveaskogs marker ser verkligen ut att ha burit frukt i år, såsom Mikael Jeppson uttryckt förhoppningar om. Den som vill ta del av en mer fullständig förteckning över exkursionens svampfynd rekommenderas att söka på Artportalen, 9 september 2017, Vikers socken.

Brandticka (*Pycnoporellus fulgens*).

Foto: Claes U. Eliasson

Referenser

Jeppson, M. 2016. Svampar i Näsmarkernas naturreservat – en kunskapssammanställning och lägesrapport 2015. Länsstyrelsen Örebro län, publ. Nr 2016:13.

Rödlistade arter

grangräticka <i>Boletopsis leucomelaena</i>	(VU) sårbar
flattoppad klubbsvamp <i>Clavariadelphus truncatus</i>	(NT) nära hotad
barrviolspindling <i>Cortinarius harcynicus</i>	(NT) nära hotad
violgubbe <i>Gomphus clavatus</i>	(VU) sårbar
raggtaggsvamp <i>Hydnellum mirabile</i>	(EN) starkt hotad
gul taggsvamp <i>Hydnellum geogenium</i>	(NT) nära hotad
svartvit taggsvamp <i>Phellodon connatus</i>	(NT) nära hotad
svart taggsvamp <i>Phellodon niger</i>	(NT) nära hotad
brandticka <i>Pycnoporellus fulgens</i>	(NT) nära hotad
blek fingersvamp <i>Ramaria pallida</i>	(NT) nära hotad
slät taggsvamp <i>Sarcodon leucopus</i>	(EN) starkt hotad

Herbert med en slät taggsvamp i handen. Barrviolspindling och spärffällskivling. Foton: Claes U. Eliasson
// Claes U. Eliasson

Transkådespelet i Kvismaren 17 september

En söndagseftermiddag i slutet av september åkte vi till Kvismaren för att uppleva det rekordstora antalet på 24000 tranor som rastade där vid den tiden. Utöver de stora mängderna tranor rastade även cirka 20000 sädgäss och ett tusental vitkindade gäss i området under hösten.

Ungefär femton personer hade slutit upp när vi kom fram till Öby kulle. Vi pratade om tranornas ekologi, om de ökande populationerna av tranor, gäss och sångsvanar, om de intressekonflikter mellan jordbruk och naturvård de orsakar när de ansamlas på rastlokalerna och om hur man genom förebyggande åtgärder kan minska skadorna på grödor.

Vi började spaningen vid Hammarmaden och fick bland annat se en havsörn utöver ett stort antal säd- och grågäss. När det började mörkna förflyttade vi oss till tornet vid Fiskingemaden och de enorma mängderna av trumpetande tranor började flyga in över Fiskinge- och Hammarmaden för att övernatta i våtmarkerna.

// Lovisa Nilsson

Transkådning eftermiddag och kväll vid Kvismaren.

Foton: Lovisa Nilsson

Baltisk daggkåpa i Norrströmen

En sällsynthet som visat sig vara rätt vanlig

Nya daggkåpsarter upptäcks i Mellansverige

Från mitten av 1930-talet kom ett antal skickliga amatörbotanister att intressera sig för daggkåpsläktet (*Alchemilla*) i Mellansverige. De inventerade och samlade, lärde nytt och såg att det fanns daggkåpor som avvek från de dittills ”kända” arterna.

I Örebro fanns den oförtröttlige lektorn Edward Broddeson (1880-1957). Hans bevarade fältdagböcker vittnar om ett liv fyllt av exkursioner och inventeringar runt om i Örebro län.

Även apotekaren Magnus Engstedt (1866-1951) från Norrköping (senare Stockholm) och lasarettsläkaren Eric Kjellgren (1887-1956) var några av dem som besökte Bergslagen i Alchemillasyfte.

Alla hade de kontakt med den store experten på området: professor Gunnar Samuelsson

(1885-1944) vid Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm. Han publicerade 1943 en skrift på tidens vetenskapliga språk – tyska – om utbredningen av daggkåpor i Nordeuropa.

Han kunde då visa att flera ”nya” daggkåpsarter fanns i Sverige; arter som bl.a. påträffats i Bergslagen av Broddeson och andra. I Mellansverige och södra

Norrland hade man påträffat baltisk daggkåpa (*A. baltica* [av Samuelsson benämnd *A. nebulosa*]), vågbladig daggkåpa

(*A. cymatophylla*), sjuhörnig daggkåpa (*A. heptagona*), hjuldaggkåpa (*A. propinqua*), stubbdaggkåpa (*A. samuelssonii* [av Samuelsson benämnd *A.*

obtusa, en art som visat sig finnas mest i Alpområdet]) samt sarmatisk daggkåpa (*Alchemilla sarmatica*). Av dessa var dock sjuhörnig och stubbdaggkåpa okända i just Bergslagen i Samuelssons material.

Baltisk daggkåpa påträffas i Bergslagen

1935 besökte Broddeson området kring Garphyttans sanatorium i Närke där han iakttog en annorlunda daggkåpa som han samlade. Samuelsson tillkallades och han gjorde egna insamlingar. Året efter var Broddeson vid Villingsbergs herrgård uppe i Kilsbergen.

Området hade då ännu inte tagits i anspråk som skjutfält. Han samlade här samma art som i Garphyttan. Den 18 juni 1937 får Älvhytte by i Viker besök av Engstedt som samlar samma art som tagits åren före i Närke av Broddeson. Han påträffar den vid en väkant vid handelsboden mitt i byn och han gör också insamlingar på fuktig gräsmark och i ängsmark.

Alla hade påträffat baltisk daggkåpa (namngavs som *Alchemilla nebulosa* av Samuelsson).

Arten var ny för Sverige och i Samuelssons publikation återfanns 8 lokaler för arten – alla i Bergslagen.

1952 och 1954 samlades arten åter i Älvhyttan; denna gång av nobelpristagaren professor

The (Theodor) Svedberg (1884-1971). Svedberg hade i sin ungdom funderat över en botanikbana men blev istället fysikalisk kemist med nobelpris 1926. Han förblev dock en framstående amatörbotanist livet ut. Den 1/6 1954 insamlade han baltisk daggekåpa nära bron i Älvhyttan. (På 1980-talet granskade jag alla herbarieark med baltisk daggekåpa i Stockholm, Uppsala, Lund och Göteborg och kunde då notera datum och insamlingsuppgifter på etiketterna).

Fig. 1. Utbredning av baltisk daggekåpa i Nora kommun 1990 (ur artikel i Sv. Bot.) Tidskr. 1990).

Fig. 2. Fynd av baltisk daggekåpa i Järnboås socken (karta från Artportalen 2018-01-23).

Fig. 3. Fynd av baltisk dagdkåpa i "Nora socken" (karta från Artportalen 2018-01-23).

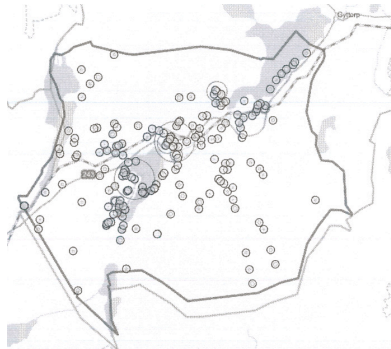

Fig. 4. Utbredning av baltisk dagdkåpa i Vikers socken (karta från Artportalen 2018-01-23).

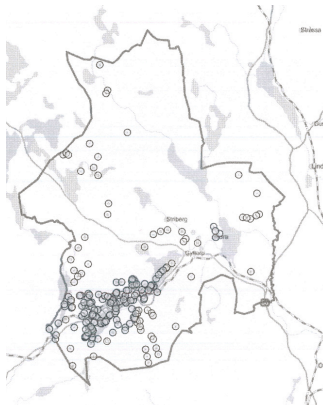

Fig. 5. Utbredning av baltisk dagdkåpa i Nora kommun (karta från Artportalen 2018-01-23).

Daggkåpsinventering i Norabygden

1982 deltog jag och Rune Björklund (1910-1986) i Svenska botaniska föreningens botanikdagar i Dalsland. Som en kvällsaktivitet höll Roland Carlsson från Lekeryd i Småland en föreläsning om daggkåpor. Han var då säkerligen landets främste expert på daggkåpsläktet och han medförde färska exemplar av alla arter i Sverige från egen odling eller närhet till hans bostad. Denna levande studiesamling i vaser och detta föredrag blev avgörande för mig och även Rune. Väl hemkomna i Nora igen fick vi även Kjell Sundkvist med på äventyret. Nu skulle vi fördjupa oss i Alchemilla; besöka gamla kända lokaler och förhoppningsvis göra nyfynd. Hur detta sedan utvecklades är väl känt så till vida att Nora kommun nu visat sig hysa 18 av Sveriges daggkåpsarter. 2004 genomförde Svenska botaniska föreningen särskilda daggkåpsdagar i Nora där kommunens samtliga 18 arter presenterades i fält av Roland Carlsson själv och av Andes Bertilsson, Mullsjö med assistans av Kjell Sundkvist och biträde av mig. Detta fick till följd att andra inspirerades och gick vidare i sina hemtrakter t.ex. Inge Palmqvist i Dalarna.

Baltisk daggkåpa i Nora – från ett fynd till över 180

Från början hade vi alltså Engstrands Älvhyttefynd av 1937 och Svedbergs insamling i byn 1954. Så såg kunskapen ut 1982 för Noratrakten om denna Sveriges kanske ovanligaste daggkåpa. Ingen av oss hade då en aning om vad som väntade. Jag minns att jag först samlade en misstänkt daggkåpa i kalkbrottet vid Flyttkullen SSV om Älvhyttan; en kollekt (insamling) som jag skickade till Riksmuseet i Stockholm och återfick bestämd till baltisk daggkåpa.

Så var jag igång. Rune sökte och samlade men lämnade oss hastigt 1986. Kjell kom också igång med besked och gjorde sina fynd. Ofta var vi ute tillsammans. Roland Carlsson var också till stor hjälp de första åren med kontroller av insamlingar; inte minst av baltkåpan.

Med åren växte bilden fram: baltisk daggkåpa visade sig ställvis vara så vanlig i kalkområdet i Vikar att den där kunde betraktas som en allmän art. Den påträffades dessutom på många lokaler perifert i Vikers socken och åren 1983-1991 fann vi kåpan på 153 lokaler i socknen.

I Nora ”socken” påträffades 23 lokaler 1983-1992 och i Järnboås 8 fyndplatser 1983-1991.

I början av 1990-talet var bilden nog rätt klar och redan 1990 publicerade jag en uppsats om alla daggkåpsarter i Nora kommun i Svensk Botanisk Tidskrift (SBT). Till artikeln bifogades utbredningskartor för ett antal arter, bl.a. baltisk daggkåpa. Se fig. 1.

Jag har nu i vinter lagt in alla av mig numera kända lokaler för arten i den nationella databasen över växt- och djurfynd – Artportalen. Där kan man se att ett mindre antal fynd gjorda efter 1992 har kommit till: dels mina få egna senare fynd som jag nu också lagt in samt de som jag nyligen fått kännedom om, dels fynd av andra som jag inte känt till. För Vikar har 20 fynd tillkommit 1996-

2016. Flera av dessa avser dock redan kända lokaler. I Nora har 8 ytterligare lokaler tillkommit 1995-2011 men i Järnboås inga alls efter 1991. Se fig. 2-5.

Baltisk daggekåpa (*Alchemilla baltica*) – hur ser den ut?

I bestämningsfloran upptas 22 daggekåpsarter för Sverige. Ibland redovisas 2 arter som underarter. Dessutom finns minst 4 daggekåpor som avviker och säkerligen utgör ytterligare arter men de är efter många år ännu ”inofficiella”. Baltisk daggekåpa tillhör den grupp av kåpor som saknar eller har tilltryckt behåring på stjälkar och bladskäft. Om man jämför andra arter med tilltryckt behåring har den baltiska något tjockare blad än skårdaggekåpa men tunnare än njurdaggekåpa. Den baltiska är oftast större än de två andra – mer högväxt. Bladen har ofta en V-formad inskärning mellan en del lobar och bladskivornas ytterlobar är ibland nästan överlappande men lämnar en ögla som är öppen och U-formad mot bladskäftet. På pressade blad blir öppningen oftast större. Se fig. 6.

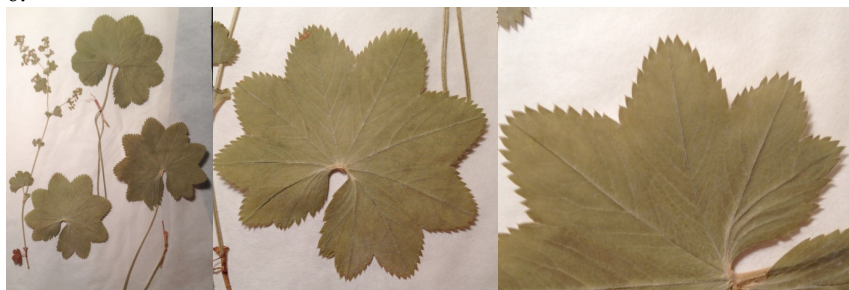

Fig. 6. Tre bilder av baltisk daggekåpa: Helhet, karaktäristiskt blad, detalj inskärning mellan bladlobar. (Pressat ex. från Bergshyttan i Linde 1991).

Var växer då baltiska daggekåpa?

Vi ser den vid vägkanter, i vägrenar och slänter. Den påträffas längs stigar och körvägar.

Vi hittar den i ängs- och hagmarker; i en del gamla ängar kan den helt dominera. Vidare finns den på gårdsplaner och i kanten av upplagsplatser.

Jag har noterat hur den etablerar sig i trädor och i fjolårsplöjda fåror.

Arten är på det hela mycket expansiv och tycks ta för sig där förutsättningarna är goda.

Det fuktiga klimatet i Bergslagen anses över huvud taget vara av stor vikt för den rika daggekåpsfloran i Bergslagen.

(Som kontrast kan jag nämna att baltkåpan på lerjord vid sommarstället på Vikbolandet, där jag planterat in den, efter 15 år bara ökat från 1 ex. till 3).

Hur har den kommit hit från Baltikum?

Den klassiska Samuelssonförklaringen talar om hö- eller gräsfröimport.

Jag har dock svårt att föreställa mig att bergsmän och bruk i Bergslagen

importerat hö från andra sidan Östersjön. Att de skulle importerat gräsfrö verkar inte heller särskilt sannolikt.

En rimlig förklaring varför ”här men inte där” kanske trots allt återstår att klarlägga.

Jag (och även Kjell) har också ägnat intresse åt artens utbredning i Örebro län i övrigt.

Den berättelsen återkommer jag till i ett senare sammanhang.

Det har varit en spännande resa att under ett knappt decennium få möjligheten att avslöja hur en av landets mer sällsynta arter i själva verket visar sig vara väl och rikt etablerad i ett större område. Den resan fyller ännu mitt hjärta med stor glädje och tacksamhet.

// Lars Asklund

Källor

Samuelsson, Gunnar: Die Verbreitung der Alchemilla-Arten aus der Vulgaris-Gruppe in Nordeuropa. Uppsala 1943.

Egna inventeringsdagböcker och artförteckningar.

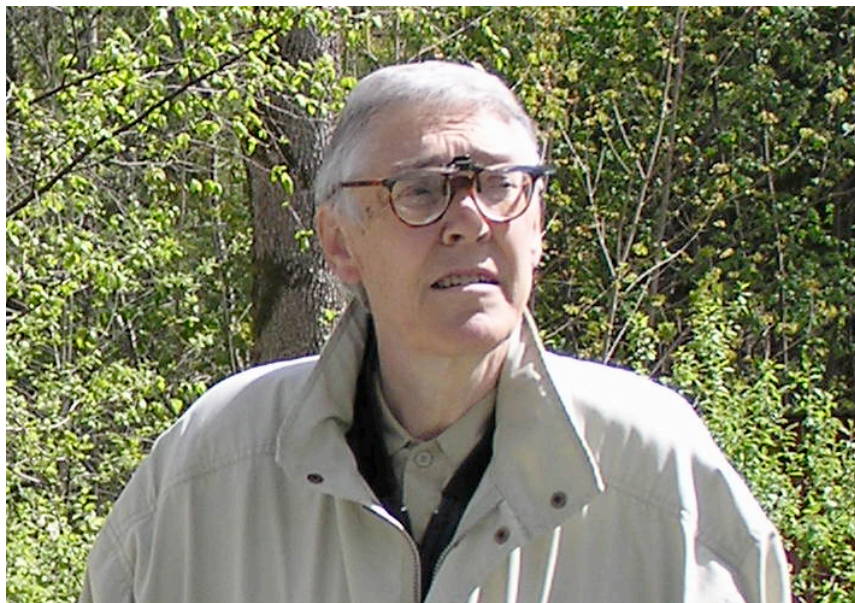
Uppgifter ur Kjell Sundkvists floradatabaser.

Kartor och uppgifter från Artportalen <http://www.artportalen.se/> (2018-01-23)

Asknätfjäril *Euphydryas maturna* – återupptäckt i Bergslagen 1975

Utdrag ur Jan Gustafssons dagbok och med text och foto av Claes U. Eliasson

Jan Gustafsson var under sitt liv en mycket hängiven lepidopterolog (fjärilsexpert) som var välkänd i entomologiska kretsar. Hans stora kunskaper var nog mindre känt bland flertalet av invånarna i hans hemstad Nora trots att han bodde där i hela sitt liv (1936-2011). I Nora biologiska förening var han dock välkänd. Han visade upp sin samling och skrev även en berättelse om dagfjärilarna i Nora stads närmiljö i årsskriften 2008. Han var mycket aktiv som utforskare av fjärilsfaunan i länet under de år Nerikes entomologiska sällskap var en aktiv förening 1968-1975. I Nora hade han en duktig, yngre kollega i Lars-Ove Harrysson och de genomförde mycket av utforskningen tillsammans, eller ”projekt” som Janne gärna benämnde dem i sin dagbok. Lars-Ove var också exkursionsledare åt Nora biologiska förening.

Jan Gustafsson

Under 1970-talet ägnade sig många fjärilsintresserade åt att leta larver och puppor av den hittills dåligt kända gruppen glasvingar. Denna fjärilsgrupp med mimikry av steklar var svårfunna som fjärilar genom att de vanligen förekommer med en låg individtätet och inte så ofta påträffas på blommor. Det var först då kunskapen om hur man letar upp arternas larver blev allmänt spridd, som ett genombrott skedde i kunskapen om arternas utbredning och speciella

livsmiljöer. Det var under ett av dessa ”glasvingeprojekt” som Janne och Lars-Ove för första gången kom till asknätfjärilens livsmiljö i Guldsmeshyttan, Mårdshyttan. Asknätfjäril var då bara känd från en lokal i Sverige, i Uppland, Harg, på Fagerön. Janne hade sett den där ett år tidigare.

Citat från dagboken (= författarens förtydligande): ”15.6 1975 Fortsättning projekt Aegeriidae (= glasvingar).....vidare mot Löa, Ramsberg, Stråssa, Storå, Mårdshyttan. Där small det i slutningen mot Dammsjön. Vi hittade en fristående björk med enbart färska *scoliaeformis* hål (=dolkstekellik glasvinge). Högg ut 13 ex. okläckta puppor. Många satt på det ”vita” och borstades fram. Dagen räddad. Äntligen! Otroligt vackert i Mårdshyttan, ask och rikligt med annars rara örter (akleja). *E. maturna* (= asknätfjäril) borde finnas på något ställe här”.

Asknätfjäril *Euphydryas maturna*

22.6 1975 Start kl. 8:45 mot Hammarn (= öster om Lindesberg).....Vi gick ut på ängarna där det flög en del dagfjärilar (*athalia* bl.a.) (= skogsnätfjäril). Så kom en större och gjorde en sväng intill mej på vänster sida och satte sig på en blomma och slog ut vingarna. HJÄRTAT STANNADE – MATURNA. Jag pangade håven över och bara skrek och kröp på backen i gräset. L-O blev stum och alldeles tom i bollen. Det var en hane som var ganska sliten – har nog flugit 5-6 dar. Tänka sig! Granplantering och asp i kanten på ängen. Det här är ju löjligt! Vi ändrade i hast våra glasvingeprojekt och började leta *maturna*-lokaler. Det fanns en del ask längre fram mot gårdarna i Hammarn, men inga *maturna*. Vi ställde då siktet mot Solhem vid Råsvalen (tidigare fynd på 20-talet där).

Ingen *maturna*, men *L. populi* (= aspfjäril) som jag var nära att ta, men det kom en annan bil på den smala vägen och förstörde allt. Jävlar! Mårdshyttan måste dock vara huvudlokalen. Vi satte full fart dit och började det spännande sökandet. Vi gick i kraftledningsgatan, vägar, ängar och överallt fanns rikligt med ask och örter. Så fortsatte vi framåt med bilen och plötsligt där framme i en svacka flög en *maturna* hane runt en uttorkad vattenpöl. L-O tvärnitade och tog håven från takracket och lät fjärilen sätta sig på vägen. Pang med håven och den var hans! Efter en liten stund kom en annan nätfjäril till samma plats. DIAMINA!! (= sotnätfjäril). Som L-O tog. Det finns en fuktäng alldeles intill som måste vara rätta platsen för den. Jag tog ett ex. intill vägen högre upp, sedan ingen mer obs. Man måste nog anse att ängarna och askskogen i Mårdshyttan är bland det finaste som kan beskådas. Rara växter överallt, blått av aklejer, skogsvicker, pyrola-arter, try, tibast mm.”

Platsen som beskrivs i Mårdshyttan befinner sig på vägen mot Lejakärrets naturreservat mellan Harsprängsledningen och avtagsvägen mot Körartorp. Hela detta område var då betydligt mer öppet och ängarna ännu ej igenplanterade med gran. Jag har varit på båda platserna med Janne som visat mig var de först påträffade asknätfjärilen. Påföljande år upptäckte Janne och Lars-Ove att asknätfjärilen främst förekom på västra sidan av Lejareservatet i en smalare, öst-västligt orienterad kraftledningsgata samt längs vägen västerut från reservatets parkering. Där fanns arten med en livskraftig population fram till och med 1994 då tre somrar med extrem torka (1994-1996) drabbade de fleråriga larvernas överlevnad under deras diapaus (sommarmvila utan intag av föda/vätska). Senare har området blivit för skuggigt genom uppväxande gran och idag finns arten inom Mårdshytteområdet bara kvar mellan gårdarna Leja och Körartorp. Söderut vid Uskavi finns ännu en livskraftig population vid det f.d. bostället Ömanstorpet. I år har markägaren Västerås stift bestämt sig för att avsätta en betydande areal av gynnsam livsmiljö för asknätfjärilen till ett område med naturvårdsavtal som skall röjas fritt från en yngre granplantering för att gynna ask och asknätfjäril.

Nya intressanta svamplokaler

Nora kommun har många intressanta livsmiljöer för ovanligare svamparter. Dessa omfattar främst områden på urkalksten eller påverkade av kalkberikad morän i anslutning till de förra. De områden jag vill nämna i denna artikel har nog inte tidigare ansetts kunna hysa särskilt ovanliga svampar.

Den 16 september 2017 besökte Berit Ragné och undertecknad Hagbyskogen i västra utkanten av Nora stad. Längs en promenadväg noterade vi på en sträcka av ett par hundra meter flera mycel av svartvit taggsvamp med talrika fruktkroppar. Frånsett årets fynd inom tre områden i Nora kommun och ett fynd 2016 får man gå tillbaka till 1984 för att hitta ett fynd rapporterat till Artportalen.

Vi fann också en enstaka fruktkropp av svart taggsvamp. Denna har också haft ett bra år med rapporter från sju områden i Nora kommun. Mest spännande var det dock att hitta grantaggsvamp i ett fuktigare parti av granskogen, dock alldeles intill vägkanten. Året har nog varit gynnsamt för denna arts fruktsättning då Herbert Kaufmann påträffade den vid Limberget i Älvhyttan och Malin Björn, Jesper Hansson, Lotta Sörman m.fl. hittade den vid Klackagården.

På Artportalen får man gå tillbaka till 2006 för att hitta ett rapporterat fynd vid Enbergsäng. I Nora kommun har grantaggsvamp främst rapporterats från kalkområdet vid Älvlången inom naturreservatet Näsmarkerna under 1970-talet. Från hela Örebro län finns ca 35 lokaler rapporterade från 1960-talet och framåt på Artportalen. Herbert har kontrollbestämt fyndet från Hagbyskogen.

Grantaggsvamp *Bankera violascens*

Den 25 september besökte Jesper Hansson och undertecknad en sydvänd sluttning mot ett större kärr på en plåtå i södra delen av Vargkloberget, väster om Lohrån. Det fanns gott om olika svamparter, bl.a. svartvit taggsvamp fanns också här med flera mycel. Den ovanligaste svampen var dock vit vedfingersvamp på en äldre asplåga som fick beskuggning av en grans marknära grenar, men befann sig i ett varmt läge i sluttningens övre del.

Denna art har inte rapporterats på Artportalen från Nora kommun sedan 2009 då den påträffades vid Dammsjöhöjden och före det under flera år fram till 2002 från Digerberget. Från hela Örebro län finns ca 15 lokaler rapporterade på Artportalen.

Vit vedfingersvamp (*Lentinaria epichnoa*)

grantaggsvamp *Bankera violascens*
svart taggsvamp *Phellodon niger*
svartvit taggsvamp *Phellodon connatus*
vit vedfingersvamp *Lentaria epichnoa*
// Text och bilder Claes U. Eliasson.

nära hotad (NT)
nära hotad (NT)
nära hotad (NT)
nära hotad (NT)

Växtfynd 2017

Så har det då hänt till slut. Klippbräcken uteblev helt på sin individrikaste lokal vid Skogsbo i Bengtstorp. Igenmossning av öppna hålltytor, för liten population och kanske också ogynnsam väderlek har troligen inverkat. Får se om den kan återkomma, men på sikt har den ingen chans till överlevnad där. På lokalen nära järnvägen återfanns 3 ex. Kanske har den större förutsättningar att klara sig i Vena hage som ju betas.

I övrigt har ett antal gentianalokaler återbesökts. Senblommande ängsgentiana noterades med ca 250 ex. vid Ängalund och vid Enbergsäng återfanns 5 ex. Vid Sandfallet noterades hela 56 ex. Senblommande fältgentiana kunde inräknas med 6 ex. vid Grecksåsars kapell medan den uteblev vid Kottaberget och Nya Pershyttan. Vid sistnämnda lokal finns chanser att den återkommer p.g.a. körskador vid skogsavverkningen där.

Hartmansstarren verkar repa sig i det omgrävda diket i Born, sträv kardvädd finns kvar vid både Katrineberg och inne i staden, sommarfibbla i Striberg och läkekungsljus med 2 ex. vid St. Mon. En lönn med smalflikiga blad, f. laciniata, som upptäcktes 1992 finns också kvar i vägdiket nära den gamla tomten Vilan vid V. Sund. Den slås varje år sönder av vägverkets traktorer men återkommer troget.

Ett par expeditioner har gjorts till Skärmarbodabergens naturreservat. I denna karga natur noterades bl.a. bergglim och bergven. Tidigare är vårspergel och knärot funna där. Den intressantaste arten där är bergtall, som förmodas vara en relik från forna tider. Den är tidigare noterad från Flymossen norr om Stora Gårdsjön i Järlehyttetrakten.

Tillsammans med Lars Asklund företogs en exkursion till Björklund nära Born i akt och mening att återfinna springkorn som noterades när på 80-talet. Tyvärr var ett hygge upptaget där och av springkornet syntes ingenting. Däremot förekom rika uppslag av den invasiva arten vildbalsamin.

Lars och jag gjorde också en utflykt till Hammarby och Järlehyttedäckens nedre lopp mot Yxedammen. Det här kom att bli en ytterst strapatsrik och krävande historia som slutade med att vi nära nog kom vilse. Ravinen är ställvis brant nedskuren och igenvuxen samt med en mängd kullfallna träd. Dessutom en hel del bäverfördämningar som måste kringgås. Vi nådde aldrig fram till Yxedammen, orken räckte inte till. En del växter sågs dock som tibast, trolldruva, lind, alm, hassel, strutbräken, lundelm, stinksyska, ängsruta, kärrfibbla m.fl. I Hammarby herrgårdspark återfanns stor ormrot, vitfryle och blad av parkgröe. Igenväxningen fortgår.

Glädjande nog återfann Lars kambräken på dess gamla lokal vid Lillsjöbäcken i

Järlehyttan. 6 ex. noterades varav två med sporblad. Han meddelar också att guckuskon haft det främsta året sen inventeringens början, dock med stora variationer på respektive lokal.

Exempel på fynd:

Tysk lönn: Nora sn, Born, Källfallet, 1 ex. i backen upp mot ödetomten.

Vildpersilja: Nora sn, Bröstorp, ruderatmark vid sågen.

Jättedaggkäpa: Nora sn, V. Sund, Sundsberget nära P-ficka vid vägen.

Löktrav: Nora sn, Hagbyängar S-ut, 3 dellokaler.

Fårtunga: Vikers sn, Skrikarhyttan, Vikers k:a SV-ut, rikl. I åkermark.

Liten kardborre: Nora sn, Järlehyttan, Sanddalen 400 m. SO-ut vid vägdelning.

Rockentrav: Nora sn, Hagbyängar, strax NV Föreningarnas hus vid staket, 2 ex. Tyvärr bortklippt före blomning.

Hasselört: Nora sn, Knutsbergsgruvan, 2 ex. på utkastplats.

Kambråken: Nora sn, Born, mellan Källfallet och Kusakärret, 10 ex. på sydvänd dikesslänt. Fynd av Renate Schwencke. Sedd av henne här redan föregående år.

Stor ormröt: Nora sn, Karlslund, ung. mitt emot Sindoro, rikl i gräs-/ruderatmark. Fynd av Lisbeth Uhr; Gamla Pershyttan: Bergatorp SV-ut, förvildad i dikesslänt. Finns dessutom kvar vid Hagby gård.

Månlåsbråken: Nora sn, Grecksåsars kapell, 8 ex. tillsammans med fältgentiana. Vikers sn, Vena hage, 7 ex. Herbert Kaufmann och Berit Ragné.

Knipparv: Nora sn, Born, Björklund, körväg SV-ut, flertal ex.

Cikoria: Nora sn, Borns gård S-ut i kornåker, 1 ex. Vikers sn: Skrikarhyttan, Stora gården, vallkant vid vägen mot Råskog, flera ex. Inkommen som förening i vallfrö?

Vårkrage: Nora sn, Tenniketorp, utkast Ö sid. Lv, stor grupp.

Rosendunört: Nora sn, Nora stad, Rådmansgatan mitt emot lågstadiet, i rabatt vid husgavel några ex. Knappast odlad här. Ny för Nora kommun och ett av årets fynd, gjort av Lars Asklund.

Brudbröd: Vikers sn, Älvhyttan, Missionshuset NO-ut i betesmark, 11 blommande stjärkar. Ett fint fynd gjort av Berit Ragné.

Knärot: Nora sn, Alntorps storskog, 41 ex. på tuva nära bäckrännil i det nybildade reservatet. Fynd vid exkursionen dit.; Järnboås sn, Håkansbodaberget. Sedd av Malin Björn m.fl.

Sommarfibbla: Nora sn, Gamla Pershyttan, nära Skogshill på vägen mot Bergagruvan, 60-tal blommande stjärkar.

Strimsporre: Nora sn, Nora stad, Rådstugugatan 52 vid kyrkogårdens granhäck; Kottaberget vid telemasten, par ex. Bådan fynden gjorda av Berit Ragné.

Foderkärringtand: Vikers sn, Skrikarhyttan, Stora gården, i vallkant vid vägen mot Råskog. Fler ex. av denna högväxta varietet som vallodlas. Ett ark av arten är insamlat 1943 vid Övre Älvtorp av min kusin Inga-Stina Persson.

Blålusern: Nora sn, N. Husby, ngr ex. i vallkant N om Strandvillan.; Vikers sn:

Skrikarhyttan, Stora gården, vallkant vid vägen mot Råskog. Förmodligen rester från vallodling.

Äkta sötväppling: Nora sn, Ö. Sund, väkant NNO Sjövik, 1 ex.

Engelsk vallmo: Nora sn, Knutsbergsgruvan, 1 ex. på utkastplats. Ny för Nora kommun och ett av årets fynd.

Kornvallmo: Nora sn, Esstorp utkast vid ”gula” Esstorp nära återvinningen.

Bergtall: Nora sn, Skärmarbodabergen, litet bestånd nära en av stigarna S om Galten.

Grönvit nattviol: Nora sn, Hitorp, Rävbergsvägens infart S-ut, 26 ex. i gräsmark mln landsväg och bebyggelse.; Vikers sn, Knapptorps gård, 3 ex. Anders Carlberg.

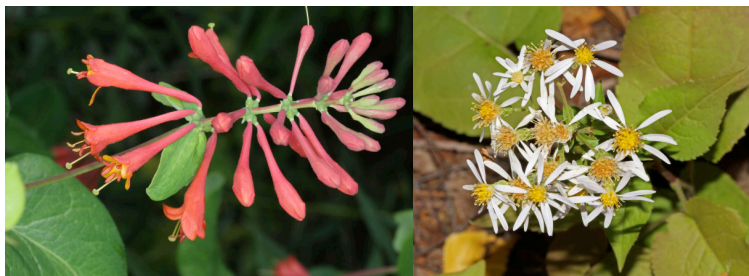
Bäcknate: Järnboås sn, Vassland, Meshattbäcken N om Ned. Håkansboda, flerstädes. Funnen vid exkursionen dit.

Tomtskräppa: Nora sn, Gamla Pershyttan, Storgruvan, par ex. vid vägen S f.d. förrådet.

Korgvide: Nora sn, Tenniketorp N-ut omedelbart N om övre lv-bron, trädform. Rapportrad av mig och Lars Asklund oberoende av varandra!

Parkstånd: Nora sn, St. Mon, grusgrop SO f.d. skolan, 5 ex. Fynd av Anders Carlberg.

Blomsterkaprifol: Nora sn, St. Mon, grusgrop SO f.d. skolan. Sedd av mig tidigare men rätt bestämd av Anders Carlberg.

Blomsterkaprifol, Stora Mon och schreibers aster/skogsaster, Västra Ås.

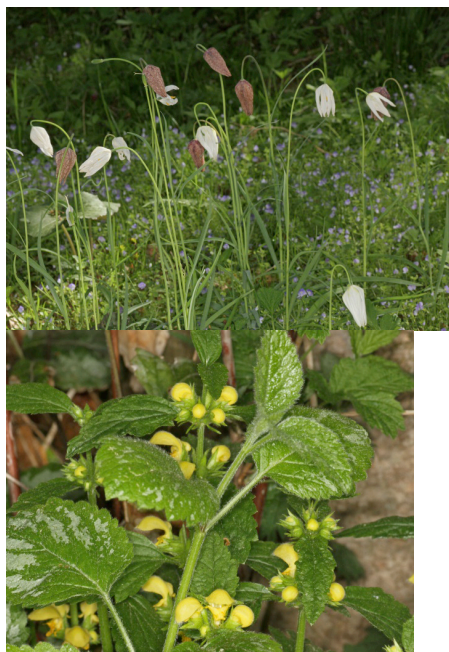
Harklöver: Vikers sn, Skrikarhyttan, Vikers k:a S-ut, vägren vid vägen mot Dalkarlsberg.

Flyghavre: Nora sn, Born, Ulriksdal, 4 strån. Fynd av Camilla Pettersson. Ej rapporterad sedan 1985, då vid V. Sund.

Färgkulla: Nora sn, Born, Ulriksdal, 2 ex. Fynd av Camilla Pettersson.

Springkorn: Nora sn, Bergsmanshyttan vid Fåsjöns strand. Fynd gjort av Anders Carlberg redan 2014, men har ej kommit till min kännedom tidigare.

Kungsängslilja: Nora sn, nära Järle kvarn 20-tal ex. Fynd av Anders Carlberg. Ej tidigare rapporterad från kommunen.

Kungsängslilja och praktgulplister. Båda växer förvildade vid Järle kvarn. Foto: Anders Carlberg

Praktgulplister: Nora sn, nära Järle kvarn, 10 kvm, likaledes funnen av Anders Carlberg. Troligen denna underart med tanke på de långsträckta bladen. Kan ses på bild i Artportalen.

Rankstarr: Nora sn, S. Ås våtmark, Anders Carlberg.

Trift: Nora sn, S om Grecksåsar, vägren, också fynd av Anders Carlberg.

Brunklöver: Nora sn, Kristinelund, Hitorp. Fynd av Billy Lindblom.; S. Ås våtmark, Anders Carlberg.; Nora stad, campingen N-ut. Claes Eliasson och Berit Ragné.

Sandvita: Nora sn, Bergsmanshyttan NNO om Dammsjötorp. Sedd av Rolf-Göran Carlsson m.fl.

Kärrtörel: Nora sn, Nora stad, Strandpromenaden, förvildad i strandlinjen från plantering intill. Funnna av Claes Eliasson. Ej tidigare rapporterad från kommunen.

Fransk lungört?: Nora sn, Knutsbergsgruvorna på utkast. Rapporterad av Charlotte Wigermo och Åke Svensson. Sedd här av mig tidigare men ej bestämd till art. Ställer mig tveksam till bestämningen. Får återkomma till den senare.

Grusnejlika: Vikers sn, Älvhyttan, 2 ex. i utkanten av grusplan. Sedd här tidigare med flera ex. Fynd av Roland Thuvander.

Schreibers aster/skogsaster: Nora sn, V. Ås vid lada, rapporterad av Anders Carlberg. Kan också ses på bild i Artportalen.

Majviva, 20.5, Blomsterängen, Älvhyttan.

// Kjell Sundkvist

Fågelrapport Nora 2017

Här kommer ett urval av de fåglar som har rapporterats i Artportalen under 2017. Under året har det observerats 191 fågelarter i kommunen. För utförligare rapporter och övriga fågelarter se Artportalen.se.

Knölsvan

Har blivit ovanligare i kommunen. 7 rapporter om totalt 10 exemplar under året.

Knölsvan

Foto: Renate Schwencke

Mindre sångsvan

1 ex. sträckande (NO), Södra Ås, 12.3 (Anders Carlberg).

Spetsbergsgås

3 ex. Bergsmanshyttan, 1.4, 12 ex. Södra Ås, 25.4 (Anders Carlberg), 1 ex. Bergsmanshyttan, 26.4 – 2.5 (*Claes Dyst, Håkan Lavebratt, Roland Thuvander m.fl.).

Bläsgås

7 ad. Södra Ås, Nora 2.1 (Anders Carlberg, Claes Dyst).
Första januarifyndet i kommunen.

Vitkindad gås

50 ex. sträckande (NO) Älvhyttan och Södra Ås våtmark, 18.5 (Roland Thuvander, Anders Carlberg). Samma flock observerades på båda platserna.
1 ex. Södra Ås våtmark och Norasjön, 21.5 (Camilla Pettersson, Renate Schwencke m.fl.), 2 ex. Kungsgatan 48, 26.5 (Håkan Lavebratt).

Snatterand

3 ex. (1 hona + 2 hane) Gyttorps reningsdamm, 3 – 4.5 (Peter Bernövall, Roland Thuvander), 1 par Sjölundsvik, Åsbosjön södra, 9.5 (Anders Carlberg), 1 hane Gyttorps reningsdamm, 29.5 (Anders Carlberg).

Kricka

1 hona Norasjön, 16.11 – 31.12 (Håkan Lavebratt).
Även kvar i början av jan 2018. Första vinterfyndet av arten i kommunen.

Krickhona Äpromenaden. Foto:Renate Schwencke

Stjärtand

1 hane Vikern, 1.5 (Anders Carlberg), 2 ex. Storön, Vikern, 9.9 (Roland Thuvander), 1 ex. Bergsmanshyttan, 23.9, 1 ex. Bergsmanshyttan, 1.10 (Anders Carlberg).

Årta

1 ex. Bergsmanshyttan, 1.5 (Claes Dyst).

Skedand

1 par Södra Ås våtmark, 12 – 13.4, 2 par Vikern, 1.5 (Anders Carlberg), 1 hane Bergsmanshyttan, 4.5 (Claes Dyst).

Vigg

1 hane Hyttfallet, Hammarbyån, 28.1 – 20.2 (Håkan Lavebratt, Peter Bernövall m.fl.), 4 kullar med tillsammans 17 pulli Gyttorps reningsdamm 26.6 – 5.7 och en kull Södra Ås våtmark (Anders Carlberg).

Alfågel

4 ex. (3 hona + 1 hane) Vikern, 7.5 (*Roland Thuvander, Camilla Pettersson, Christina Kvist m.fl.), 1 honfärgad rastande Norasjön, 6.10 (Håkan Lavebratt m.fl.), 1 hane Norasjön, 31.12 (Anders Carlberg, Håkan Lavebratt).

Svärta

3 hane Norasjön, 26.9 (Håkan Lavebratt m.fl.).

Salskrake

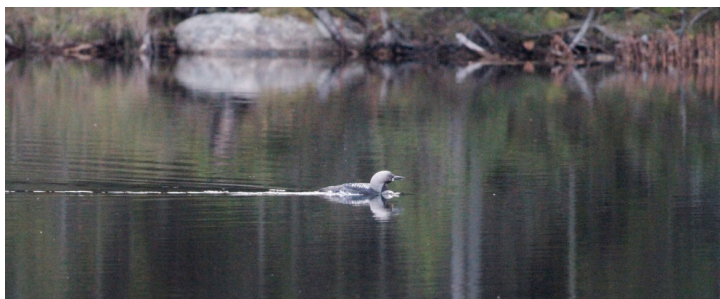
1 hona Åsbosjön, 23.3 (Anders Carlberg), 1 hane Bergsmanshyttan, 1.5 (Anita Hutter, Anders Hutter).

Storskrake

Häckning: 2 pulli Norasjön, 23.6 (Leif Carlsson).

Smålom

1 konstaterad häckning under året i kommunen.

Storlom. Oroväckande få par av såväl stor- som smålom får ut några ungar. Foto: Erik Marcusson

Röd glada

1 ex. Stora Mon, 24.4 (Christina Kvist).

Havsörn

Rapporterad på flera lokaler under året varav en observation under häckningstid i kommunen.

Brun kärrhök

Två troliga häckningar i kommunen: Södra Ås och Venakärret (Roland Thuvander m.fl.)

Blå kärrhök

1 ad. hane Södra Ås våtmark, 10.4 (Anders Carlberg), 1 hona Bergsmanshyttan, 26.4 (Claes Dyst), 1 ad. hane Södra Ås våtmark, 6.9,
1 ad. hane Bergsmanshyttan, 7.9 (Anders Carlberg).

Ormvråk

1 ex. Bergsmanshyttan, 3 – 10.12 (Anders Carlberg, Björn Wennberg).
Andra decemberfyndet i kommunen.

Fjällvråk

1 ex. Kungsgatan, 10.1 (Håkan Lavebratt), 1 ex. Södra Ås våtmark, 12.4
(Anders Carlberg).

Kungsörn

1 ex. Vassland, 18.1 (Jonny Kvist, Christina Kvist), 1 4K+ Älvlången, 6.2
(Roland Thuvander), 1 ad. Grecksåsar, 25.11 (Gunde Persson, Maria Flykt, Jan Larsson), 1 2K+ Bälgsjön, 5.12 (Kjell Ståhlberg).

Pilgrimsfalk

1 hane Venakärret, 6.5 (Håkan Lavebratt), 1 ad. Södra Ås våtmark, 14.8, 1 ad.
hona Born, 3.9, 1 ex. Södra Ås våtmark, 5.9 (Anders Carlberg).

Vattenrall

1 ex. Södra Ås våtmark, 7.4 (Anders Carlberg), 2 ex. Venakärret, 23.4 – 29.5
(Roland Thuvander, Peter Bernövall), 1 ex. Gyttores reningsdamm, 11 – 17.5
(Peter Bernövall, Roland Thuvander m.fl.), 1 ex. Södra Ås våtmark, 21.5
(Camilla Pettersson, Renate Schwencke m.fl.), 1 ex. Södra Ås våtmark, 9-10.6
(Anders Carlberg).

Småfläckig sumphöna

1 ex. Venakärret, 24.5 (*Roland Thuvander, Anders Carlberg).

Kornknarr

1 ex. Alntorp, 23.5 (Roland Thuvander), 1 ex. Fibbetorp, 21.5 – 10.6 (Lisbeth Uhr, Peter Bernövall, Roland Thuvander m.fl.),
2 1K + 1 ad. Västra Ås, 4.8 (Kenneth Eriksson).
I Ås (Västra och Södra) hördes som mest 4 knarrar mellan den 4.6 och 4.8.
Kenneth Eriksson sparade ett ensilagefält och skördade det med fyrhjuling med början inifrån och ut och på så vis sparades knarrarna. Enligt Artportalen första konstaterade häckningen i Nora kommun och den fjärde i Västmanland. Innan jordbruket moderniserades med att hö/ensilage skördarna genomfördes tidigare på året var kornknarren vanligare och häckade troligen på flera platser i kommunen.

Sothöna

11 ex. Gyttorps reningsdamm, 6.4 (Roland Thuvander).

Sothönan häckar med 3-4 par i reningsdammen.

Strandskata

5 ex. Trängbobotet, 28.7 (Håkan Lavebratt).

Mindre strandpipare

1 par Lillsjön, Norasjön, 12.4, 1 ad. hane Stora Mon, 7.5, 1 ex. Södra Ås, 25.5, 1 ad. Stora Mon, 27.5 (Anders Carlberg).

Större strandpipare

1 1K Södra Ås våtmark, 23.8 (Anders Carlberg).

Kustpipare

1 ex. Södra Ås våtmark, 31.8 (Anders Carlberg).

Brushane

1 ex. Södra Ås våtmark, 4 – 5.9 (Anders Carlberg).

Mosnäppa

1 ex. Södra Ås våtmark, 17.5 (Anders Carlberg, Peter Bernövall).

Kärrensäppa

1 ex. Bergsmanshyttan, 7.10 (Anders Carlberg).

Dvärgbeckasin

1 ex. Bergsmanshyttan, 11 – 13.10 (*Håkan Lavebratt, Anders Carlberg).

Dubbelbeckasin

Som mest 3 ex. spel Södra Ås våtmark, 16 – 18.5 (Anders Carlberg, Peter Bernövall).

Myrspov

5 ex. str. (SV), Älvhyttan, 3.8 (Roland Thuvander).

Småspov

6 fynd om totalt 23 ex. rastande eller sträckande (NO) mellan den 7.5 och 16.5 (Claes Dyst, Roland Thuvander m.fl.).

Rödbena

2 ex. Bergsmanshyttan, 15.5 (Anders Carlberg, Claes Dyst).

Silltrut

1 ex. ad. Str. (N), Södra Ås, 21.5 (Camilla Pettersson, Renate Schwencke m.fl.).

Silvertärna

4 ex. str. (NO) Vikern, 7.5 (Roland Thuvander), 1 ex. str. (NO) Gyttorps reningsdamm, 10.5 (Anders Carlberg).

Turturduva

1 ad. Södra Ås, 24 – 25.5 (Anders Carlberg, Roland Thuvander).

Sjätte fyndet i Nora kommun, det första sedan 1998.

Turturduvan i Södra Ås. En alltmer sällsynt gäst i Sverige. Foto Roland Thuvander

Berguv

Två fynd i kommunen under året

Hökuggla

1 ex. Moshyttan, 12.1 – 26.2 (Claes Dyst, Ann Larsson), 1 ex. Stora Mon, 29. 1 (*Håkan Lavebratt, Claes Dyst, Roland Thuvander m.fl.).

Slaguggla

1 ex. Stora Gäddtjärnen, 11 – 15.4 (*Roland Thuvander, Anders Carlberg).

Lappuggla

1 ex. under häckningstid i kommunen. (Patrik Rhönnstad).

Hornuggla

1 häckning (2 pulli) Västra Öskevik, 10.6 – 5.7 (Peter Bernövall, Hans Norelius m.fl.), 1 häckning (2 pulli) Järnboås kyrka, 10.6 (Anders Carlberg), 1 häckning (2 pulli) Arntorp, 19 – 22.6 (Bernt Härdell, Roland Thuvander), 1 häckning (1 pulli) Bröstorp, 22.6 (Anders Carlberg), 1 häckning (2 pulli) Göranstorp, 26.6

(Peter Bernövall),

1 häckning (1 pulli) Tolvsbörd, 27 – 29.6 (Peter Bernövall, Anita Hutter, Anders Hutter).

Kungsfiskare

1 ex. Järle bron, 27.3 (Renate Schwencke, Marcus Eriksson), 1 ex. Åsbojön, 29.5 (Anders Carlberg), 1 ex. Gyttorps reningsdamm, 4.6 (Mikael Zander, Leena Zander, Camilla Pettersson, Renate Schwencke, Eva Björkman), 1 ex.

Törningsdal, 25.6 (Håkan Persson m.fl.), 1 ex. Gyttorps reningsdamm, 19.7

(Jonny Kvist, Christina Kvist), 1 ex. Järleborg, 27.7 (Albin Mauritzon), 1 ex.

Åsbojön, 5.8, 1 ex. Järnvägsbron, Hagbyåns utlopp, 28.8 (Anders Carlberg), 1

ex. Åpromenaden, Hagbyån, 7.9 (Eva Plate), 1 ex. Nora Bangård, 25.11 (Gunde Persson, Maria Flykt, Jan Larsson), 1 ex. Åpromenaden, Hagbyån, 27.11

(Anders Carlberg).

Kungsfiskare i Järleån.

Foto: Renate Schwencke

Göktyta

Efter förra årets endast 3 fynd, observerad under året på 10 lokaler från den 4.5 till 17.6.

Gråspett

1 ex. Moshytan, 15.2 (Roland Thuvander), 1 hona Dalkarlshytan, 21 – 23.2

(Leif Broms), 1 ex. Järnboås villaområde, 8.3 (Kjell Store), 1 ex. Klacka-

Lerberg, 11.3 (Anders Carlberg), 1 hane Holmsjön, 19.3 (Anders Carlberg), 1

ex. Älvhyttan, 4.10 (Roland Thuvander), 1 ex. Lilla Mon, 11.11-31.12 (Ulf Berg).

Vitryggig hackspett

För fjärde året observerades samma ringmärkta hane.

(Camilla Pettersson m.fl.).

Den vitryggiga hackspetten på tillfälligt besök vid en matning utanför Nora.

Tretåig hackspett

1 ad. hane Håkansbodaberget, 1.4 (Anders Carlberg).

Större piplärka

1 ex. Södra Ås, 23.9 (Anders Carlberg).

Andra fyndet i Nora Kommun.

Rödstrupig piplärka

1 ex. Södra Ås våtmark, 22.8, 2 ex. Södra Ås våtmark, 31.8, 1 ex.

Bergsmanshyttan, 3.9, 1 ex. Södra Ås, 9.9, 2 ex. Bergsmanshyttan, 10.9 (Anders Carlberg).

Gulärla

300 ex. rastande Södra Ås våtmark, 24.8, 400 ex. rastande Bergsmanshyttan, 25.8 (Anders Carlberg). Två mycket stora rastande flockar.

Strömstare

Foto: Renate Schwencke

Strömstare

1 häckning (4 pulli) Bornsälven, 18.3 – 14.7 (Camilla Pettersson, Kenth Elofsson m.fl.), 1 häckning (2 pulli) Pershyttan, 4.4 – 26.5 (Erik Marcusson, Claes Dyst).

Häckningen vid Bornsån är speciell då den är mycket sen (för att vara strömstare) på året. Strömstaren har setts under alla årets månader vid Bornsån.

Ringtrast

Ett gott år med 14 observationer i kommunen. Observerad mellan 5.4 och 11.5. Som mest tre hane och tre hona samtidigt i Älvhyttan (Anders Carlberg, Roland Thuvander).

Gräshoppsångare

1 ex. Övre Alntorp, 10.6 (Anders Carlberg).

1 ex. Östra Sund, 27.5 – 23.6 (Peter Bernövall, Hans Norelius, Roland Thuvander m.fl.).

Flodsångare

1 ex. Alntorp 17.6 (Anders Carlberg).

Tajgasångare

1 ex. spel/sång, Gyttorps reningsdamm, 14.5 (Anders Carlberg, Roland Thuvander, Peter Bernövall m.fl.).

Första fyndet i kommunen. Av sju vårfynd i landet enda inlandsfyndet.

Sedan tidigare finns två vårfynd i landskapet.

1 ex. Älvhyttan, 4.10 (Roland Thuvander).

Andra fyndet i kommunen.

Att arten skulle ses i kommunen var väntat men mycket oväntat att första fyndet skulle bli ett vårfynd.

Noras första tajgasångare, Gyttorps reningsdamm. Foto: Joakim Johansson

Gransångare

2 ex. Gyttorps reningsdamm, 2 – 15.5 (Peter Bernövall, Roland Thuvander m.fl.), 1 ex. Ulriksdal, Born, 14.5 (Camilla Pettersson), 1 ex. Hitorpsbadet, 18.5 (Peter Bernövall), 2 ex. Knutsberg, 21.5 – 11.6 (Camilla Pettersson, Renate Schwencke m.fl.), 1 ex. Sjölundsvik, 21.5 -25.6 (Camilla Pettersson, Renate Schwencke m.fl.).

Förutom dessa fynd under häckningstid av troligtvis den sydliga rasen, finns många fynd under sträcktiden för arten.

Näktergal

1 ex. Älvhyttan, 18 – 31.5 (Roland Thuvander, Peter Bernövall m.fl.),

1 ex. Fibbetorp, 24 – 27.5 (Roland Thuvander, Peter Bernövall).

Blåhake

1 honfärgad Kungsgatan 48, 1.9 (Håkan Lavebratt).

Endast ett fynd av arten under året. Arten minskar i landet.

Svart rödstjärt

1 ad. hane Pershyttan, 4.4 (*Erik Marcusson, Håkan Lavebratt m.fl.), 1 2K hane Älvhyttan, 1.5 (Roland Thuvander), 1 2K hane Skrikarhyttan, 16 – 20.6 (Anders Carlberg), 1 ex. Venen, Viker, 15.10 (Anders Carlberg).

Eventuellt häckade ett par i Skrikarhyttan och minst fyndet i Venen är därifrån.

Svart rödstjärt. Hanen den 4 april i Pershyttan.

Foto: Erik Marcusson

Buskskvätta

1 ex. Venakärret, 10.10 (Renate Schwencke, Marcus Eriksson).

Senaste höstfyndet i landskapet.

Mindre flugsnappare

1 hane Bergsäng, 22.5 (Claes Dyst, Peter Bernövall m.fl.),

1 hane Knutsberg, 24.5 (Anders Carlberg), 1 hane Dalbotorpravinen, 26.5- 25.6 (Carl Tamario, Peter Bernövall, Camilla Pettersson m.fl.), 1 ex. Pershyttan, 6.6 (Erik Marcusson).

Bändelkorsnäbb

3 ex. Alntorpsö, 13.7 (Roine Magnusson),
2 ex. str.(SV) Kungsgatan 48, 28.8 (Håkan Lavebratt).

Tallbit

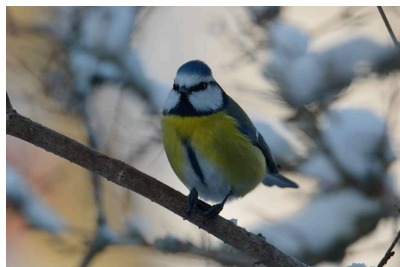
1 ex. Åpromenaden, Hagbyån, 21.11, 1 ex. Hagbyberget, 27.10 (Anders Carlberg).

Lappspurv

1 hane Södra Ås, 25.4, 1 ex. Bergsmanshyttan, 28.9, 1 ex. Bergsmanshyttan, 1.10, 1 ex. Bergsmanshyttan, 7.10 (Anders Carlberg).

Kungsfiskare med fisk (Järleån). Foto: Renate Schwencke

Blåmes och svartvit flugsnappare.

Foton: Renate Schwencke

Sidensvans i Pershyttan.

Foto: Erik Marcusson

//Roland Thuvander

Ryggradsdjur förutom fåglar 2017

Rapporter av fiskar, groddjur, kräddjur samt däggdjur förekommer ytterst sparsamt jämfört med fåglar. Det är förstås inte särskilt bra, eftersom vi då inte har någon bra koll på hur arterna minskar, ökar eller behåller sitt bestånd inom kommunen.

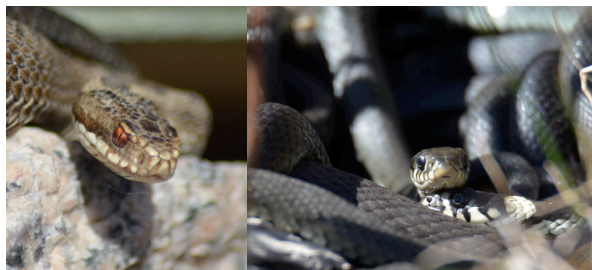
Fiskar: Det skulle vara bra att veta hur det står till med t.ex. ål. Inga kända förekomster föreligger. Troligtvis finns inte arten i någon sjö i Nora. En intressant fiskart är stensimpa som finns i bl.a. Lärkesån och Järleån. Hanen bygger ett bo av växtdelar på botten och lockar till sig honor. Sedan vaktar han själv ägg och ungar.

Stensimpa. På botten av Järleån vid Järle kvarn, 26 maj.

Groddjur: Av kommunens fem groddjursarter, ses fyra allmänt under sommarhalvåret. Vanlig groda, åkergroda, vanlig padda och mindre

vattensalamander. Däremot rapporteras inte större vattensalamander. Det skulle vara önskvärt att få kunskap hur vanlig den arten egentligen är.

Huggorm och snok. Foton: Renate Schwencke

Kräldjur: Snok, huggorm kopparödla och skogsödla rapporteras årligen. Hasselsnok har påträffats på några få platser i södra delen av kommunen, men det börjar bli ett tag sedan sist. Arten finns troligtvis kvar.

I våra trakter är skogsödlan den enda ödlan med ben.

Däggdjur: Fem fladdermusarter har rapporterats. Det finns säkert flera t.ex. dvärgfladdermus. Av övriga däggdjur har 33 arter rapporterats. Någon eller några fler arter finns säkert i kommunen, som exempelvis mindre skogsmus.

Av fynd 2017 kan nämnas:

Igelkott. Tråkigt nog en igelkott trafikdödad, Knapptorp 8.5 (Roland Thuvander). Det finns tydligen några igelkottar kvar i kommunen.

Utter. En utter funnen död, inne på Oricas område, Gytorp. 20.11. Dödsorsaken okänd, men troligtvis av svält eller sjukdom. Uttrar kan med en stor portion tur, ses i olika vattendrag i kommunen. Säkrast är kanske Hammarbydammen vintertid, när isarna är som mest utbredda på våra sjöar och åar. Se Renate Schwenckes bilder på sidan 2.

Rådjur i Pershyttan.

Foto: Erik Marcusson.

Nya småkryp i Nora kommun 2017

Totalt rapporterades 799 ryggradslösa djurarter i Nora kommun enligt Artportalen. Av dessa var 128 arter helt nya för kommunen. Flera av dessa är nya för landskapet Västmanland. Dock ska väl tilläggas att det finns en hel del insektsfynd som är gjorda i Nora kommun men inte är inlagda i Artportalen. Det gäller främst flera storfjärilsarter.

Bland de större grupperna har det tillkommit följande under 2017: 31 fjärilar, 29 tvåvingar (flugor och myggor), 24 skalbaggar, 18 steklar, 7 skinnbaggar samt 6 nya spindelarter.

Här kommer ett mycket litet bildurval på nya arter noterade i Nora kommun 2017. En rolig och vacker art är den gulringade vedharkranken som Berit Ragné hittade på sin husvägg på Dalsta i Nora den 17 maj (se Årsskriftens framsida). Två nya långhorningar (skalbaggar) var en skulderfläckbock från Venakärret och en hundkäxbock från Järle kvarn. Till skillnad från storfjärilar finns det många nya småfjärilar att upptäcka. Här är några nya arter för kommunen. De är som alla förstår väldigt små, men i förstoring kan de vara fantastiskt vackra. Den snedstreckade fältmätaren räknas dock till storfjärilarna.

Skulderfläckbock

Hundkäxbock

Majvecklare – 9.5 Vikers kyrka

Vithövdad gräsmal – 20.6 Vikers kyrka

Skogssnapsmal – 8.5 Dalbotorpsravinen

Björkkantmal – 11.8 Ulriksdal, Born

Gransolveklare – 1.6 Vikers kyrka

Snedstreckad fältmätare – 11.8 Ulriksdal, Born

Guldspindel – 28.8 Nora järnvägsstation

Pelecopsis elongata – 11.3 Vikers kyrka

Smörblommebi – 26.6 Gyttorps reningsdamm.

Nordmurargeting – 14.6 Södra Ås.

Cymus clavicularius – 27.5 Stora Mon

Calocoris alpestris – 17.6 Venakärret

Phasia hemiptera – 10.7 Skrekarhyttan

Psila fimetaria – 21.6 Södra Ås våtmark

Nålblomfluga är ingen ovanlig blomfluga, men den är ovanligt smal.

//Text och foton: Anders Carlberg

Program 2018

- 16 -25 mars kvällstid** **Uggelystning i Noratrakten**
Ledare: Roland Thuvander, Kajsa Grebäck. Intresseanmälan till
Kajsa Grebäck 070-33 75 404 el. kajsa@craftart.se, så hör vi av oss om
lämplig kväll. Samarr. Naturskyddsför. i Nora
- Söndag 18 mars kl. 18.00** **Årsmöte på Församlingshemmet i Nora**
Nio år med snöleoparder i Gobiöknen. Örjan Johansson berättar om
sin forskning och visar bilder
- Torsdag 19 april kl. 18.00** **Fibbetorps naturreservat.** Rundvandring, städning och borttagning av
grenar på gräsytor. Ledare Peter Bernövall. Samarr. Naturskyddsf. Nora.
- Måndag 23 april kl. 18.00 Nora Torg eller kl. 18.30 Stora parkeringen vid reservatet Järleån.**
Järleån. Familjeutflykt, Vi lyssnar på vårfåglar och försens brus. Brasa
(Tag med att grilla om du vill!) Ledare: Karin Berg, Peter Bernövall.
Samarr. Naturskyddsför. i Nora.
- Lördag 19 maj kl. 08.15 från Nora el 09.00 Svampen, Örebro**
Vårfloran vid Ängsö slott, Västerås. Ledare: Herbert Kaufmann + tre
botanister från Västerås. Samarr. Örebro läns botaniska sällskap.
- Söndag 20 maj kl. 06.00** **Åsbosjön runt på cykel.** Traditionen fortsätter med denna speciella
fågel morgon. Ledare: Anders Carlberg.
- Tisdag 5 juni kl. 20.00 från Nora eller kl. 20.45 Naturens Hus, Örebro**
Oset, nattfågellystning. Följ med och upplev nattfåglarnas märkliga
värld. Ledare. Roland Thuvander och Kajsa Grebäck.
Samarr. Naturskyddsfören. i Nora.
- Lördag 16 juni kl. 09.00 från Nora Torg eller kl. 09.30 Missionshuset i Älvhyttan**
Venakärret. Vi besöker detta fantastiska naturreservat i Nora kommun
och hoppas på att den vackra och ovanliga orkidén kärrknipprot står i
blom. Ett stort antal av försommarens sångfåglar kan vi få höra och se
rovfåglar som brun kärrhök, tornfalk och kanske bivrak.
Ledare: Peter Bernövall, Kjell Sundkvist. Samarr. Naturskyddsför i Nora
- Lördag 30 juni kl. 09.45** **Botanisk exkursion till Born, Nora och eventuellt till Kalkudden i Fåsjön**
Intressant kalkflora. Ledare: Camilla Pettersson (tel. 070-57 20 884).
Samarr. Örebro läns botaniska sällskap
- Söndag 19 augusti kl. 09.00 Siksandshöjden. Nytt naturreservat i Nora-Hällefors.**
Ett 166 ha stort reservat med gammal skog med intressanta lavar,
svampar och fåglar (t.ex. tretåig hackspett).
Ledare: Roland Thuvander. Samarr. Naturskyddsför. i Nora.
- Lördag 8 september kl. 09.45 från Nora**
Malmbackarna i Hagfors hos Frida Turander
Sällsynta ängsmarkssvampar, varav flera arter jordtungor och
fingersvampar. Ledare: Herbert Kaufmann (019-24 61 94).
Samarr. Örebro läns botaniska sällskap.
- Söndag 23 september kl. 16.00 från Nora, kl. 17.00 vid Öby kulle**
Kvismaren. Enorma flockar med tranor och gäss (flera olika arter),
havsörnar och mycket annat spännande. Ledare: Lovisa Nilsson (som
doktorerat på tranor). Samarr. Naturskyddsför. i Nora.

Alla intresserade är välkomna på våra exkursioner och möten. Inga deltagaravgifter!

Olika livsformer som finns i Nora kommun. Ekorre. Nässelfjärilar, påfågelläga och amiral på fjärilsbuske (Buddleja) Esstorp, Nora samt äppelmossa vid Vikers kyrka.
Foton överst: Renate Schwencke. Underst: Anders Carlberg

Ett gammalt jordbruksredskap från en svunnen tid. Alntorps storskog.

Foto: Renate Schwencke

